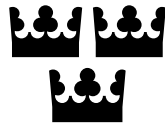

Bilaga 2

Fördelningpolitisk redogörelse

Bilaga 2

Fördelningpolitisk redogörelse

Innehållsförteckning

1	Inledning	8
2	Olika befolkningsgruppers ekonomiska standard.....	9
3	Inkomster i den nedre delen av inkomstfördelningen	11
4	Fördjupning: Pensionärernas ekonomiska situation	16
5	Inkomster i den övre delen av inkomstfördelningen	20
6	De samlade inkomstskillnaderna	23
7	Fördjupning: Olika inkomstslags effekter på inkomstfördelningen.....	26
8	Inkomstskillnader när hänsyn tas till offentliga välfärdstjänster.....	31
9	Fördelningseffekter av regeringens politik	32
	Underbilaga.....	38

Tabellförteckning

Tabell 3.1	Ekonomisk utsatthet inom EU.....	15
Tabell 4.1	Förväntad återstående livslängd vid födseln och vid 65 års ålder	16
Tabell 4.2	Antal personer 65 år och äldre 2014, efter ålder, kön och hushållstyp	18
Tabell 6.1	Inkomstskillnader inom EU 2000–2013	25
Tabell 7.1	Faktorinkomsternas vikter och koncentrationsindex 1995 resp. 2014.....	28
Tabell 7.2	De skattepliktiga transfereringarnas vikter och koncentrationsindex 1995 resp. 2014	29
Tabell 7.3	De skattefria transfereringarnas vikter och koncentrationsindex 1995 resp. 2014.....	29
Tabell 7.4	Skatternas vikter och koncentrationsindex 1995 resp. 2014.....	30
Tabell 8.1	Inkomstspredning för olika inkomstslag 2013	32
Tabell 9.1	Effekter på Gini-koefficienten och på andelen med låg relativ ekonomisk standard.....	33
Tabell u.1	Svensk konsumtionsenhetsskala	38
Tabell u.2	Nyckeltal 1995 och 2000–2014	44
Tabell u.3	Reformer som beaktas vid beräkning av politikens effekter på disponibel inkomst	45
Tabell u.4	Bedömning av fördelning av reformer på välfärdstjänstområdet på olika verksamhetsområden	45

Diagramförteckning

Diagram 2.1	Inkomstutveckling 1995–2014 för olika åldersgrupper	9
Diagram 2.2	Inkomstutveckling 1995–2014 för olika hushållstyper, 20–64 år.....	9
Diagram 2.3	Ekonomisk standard 2014 efter ålder	10
Diagram 2.4	Ekonomisk standard 2014, 65 år och äldre.....	10
Diagram 2.5	Ekonomisk standard 2014 efter hushållstyp, 20–64 år	10
Diagram 2.6	Ekonomisk standard 2014 efter vistelsetid i Sverige.....	11
Diagram 2.7	Individuell disponibel inkomst för kvinnor och män i förvärvsaktiv ålder (20–64 år) 1995–2014.....	11
Diagram 3.1	Ekonomisk standard i olika delar av inkomstfördelningen 1995–2014.....	12
Diagram 3.2	Andel individer i olika inkomstgrupper efter huvudsaklig inkomstkälla 2014	12
Diagram 3.3	Ekonomisk standard 1995–2014 för olika grupper efter huvudsaklig inkomstkälla	12
Diagram 3.4	Andel med låg ekonomisk standard 1995–2014.....	13
Diagram 3.5	Olika gruppers bidrag till andelen med låg relativ ekonomisk standard 1995–2014.....	13
Diagram 3.6	Andel med låg relativ ekonomisk standard 2014 efter ålder.....	14
Diagram 3.7	Andel med låg relativ ekonomisk standard 2014, 65 år och äldre	14
Diagram 3.8	Andel med låg relativ ekonomisk standard 2014 efter hushållstyp, 20–64 år.....	14
Diagram 3.9	Andel med låg relativ ekonomisk standard 2014 efter vistelsetid i Sverige	14
Diagram 3.10	Placering i inkomstfördelningen 2010–2014 för personer som ingick i inkomstgrupp 1 år 2009.....	15
Diagram 4.1	Följsamhetsindexering och prisbasbeloppets utveckling	17
Diagram 4.2	Inkomstutveckling 1995–2014 för olika årsklasser.....	18
Diagram 4.3	Antal personer 65 år och äldre i olika inkomstgrupper 2014, efter ålder.....	18
Diagram 4.4	Antal personer 65 år och äldre i olika inkomstgrupper 2014, efter kön och hushållstyp	18
Diagram 4.5	Fördelning av ekonomisk standard 2014 för män i olika åldersgrupper (65 år och äldre)	19
Diagram 4.6	Fördelning av ekonomisk standard 2014 för kvinnor i olika åldersgrupper (65 år och äldre)	19
Diagram 4.7	Andel med låg relativ ekonomisk standard i olika åldersgrupper, 1995 respektive 2014.....	20
Diagram 4.8	Andel med mycket låg materiell standard 2014, efter ålder och kön.....	20
Diagram 5.1	Inkomstillväxt i den översta delen av inkomstfördelningen 1995–2014.....	21
Diagram 5.2	Toppinkomsternas inkomstandelar 1995–2014.....	21
Diagram 5.3	Inkomsternas sammansättning 2014.....	21

Diagram 5.4	Den översta hundradelens inkomstsammansättning 1995–2014.....	22
Diagram 5.5	Den översta hundradelens inkomstandel, 1900–2014	22
Diagram 5.6	Inkomstandelen för den översta tiondelen exkl. andelen för topprocenten, 1900–2014.....	23
Diagram 6.1	Fördelning av ekonomisk standard 1995 respektive 2014	23
Diagram 6.2	Percentilvärden i förhållande till medianen, 1995 respektive 2014.....	23
Diagram 6.3	Lorenzkurvan, 1995 respektive 2014.....	24
Diagram 6.4	Gini-koefficientens utveckling 1995–2014	24
Diagram 7.1	Hypotetisk koncentrationskurva.....	27
Diagram 7.2	Koncentrationskurvan för faktorinkomster, 1995 resp. 2014.....	28
Diagram 7.3	Koncentrationskurvan för kapitalinkomster (exkl. realiserade kapitalvinster), 1995 resp. 2014	28
Diagram 7.4	Koncentrationskurvan för de samlade skatterna, 1995 resp. 2014	30
Diagram 8.1	Välfärdstjänster i olika inkomstgrupper 2013.....	31
Diagram 9.1	Andel som får en förändrad ekonomisk standard	33
Diagram 9.2	Effekt på ekonomisk standard i olika inkomstgrupper.....	33
Diagram 9.3	Effekt på ekonomisk standard för olika hushållstyper.....	34
Diagram 9.4	Andel som får en förändrad utökad inkomst.....	34
Diagram 9.5	Effekt på utökad inkomst i olika inkomstgrupper	35
Diagram 9.6	Effekt på utökad inkomst för olika hushållstyper.....	35
Diagram 9.7	Andel kvinnor respektive män (20 år och äldre) som får en förändrad individuell disponibel inkomst	35
Diagram 9.8	Andel kvinnor respektive män (20 år och äldre) som får en förändrad individuell utökad inkomst.....	36
Diagram 9.9	Effekt på individuell utökad inkomst för kvinnor respektive män (20 år och äldre).....	36
Diagram u.1	Hypotetisk Lorenz-kurva	39

Sammanfattning

- År 1995–2014 ökade de svenska hushållens ekonomiska standard med i genomsnitt ca 65 procent, eller med 2,7 procent per år. Den ekonomiska standarden ökade mest för sammanboende 30–64 år, medan yngre vuxna och personer över 65 år hade en relativt sett svagare inkomstutveckling.
 - Den reala inkomstförbättringen för gruppen pensionärer över tid beror till stor del på att de nytillkomna pensionärerna har högre pension än de redan pensionerade. De som redan har gått i pension har haft en svagare inkomstutveckling.
 - Högst genomsnittlig standard 2014 hade sammanboende utan hemmaboende barn. Lägst standard hade utrikes födda med kort vistelsetid i Sverige, ensamstående kvinnor med barn och ensamstående pensionärer.
 - Den individuella disponibla inkomsten för personer i förvärsaktiv ålder är i genomsnitt 15–20 procent lägre för kvinnor än för män. Denna relation har varit relativt stabil sedan mitten av 1990-talet.
 - De samlade inkomstskillnaderna, mätt med Gini-koefficienten, har ökat såväl i Sverige som internationellt de senaste 20 åren. Jämfört med de flesta andra länder har Sverige dock fortfarande en jämn inkomstfördelning.
 - Mätt med en relativ låginkomstgräns (60 procent av medianinkomsten) har andelen med låg ekonomisk standard ökat gradvis sedan mitten av 1990-talet. Orsaken är att inkomstökningen har varit lägre för grupper med låga inkomster än för andra grupper.
 - I åldersgruppen 75 år och äldre nästan tredubblades andelen med låg relativ ekonomisk standard 1995–2014. Den ökande andelen förklaras främst av att pensionsinkomsterna har utvecklats långsammare än förvärsinkomsterna.
 - År 1995–2014 ökade inkomsterna mest högt upp i inkomstfördelningen. Tiondelen med högst inkomster 2014 hade i genomsnitt ca 130 procent högre ekonomisk standard än tiondelen med högst inkomster 1995.
 - Kapitalinkomster (räntor och utdelningar) och realiserade kapitalvinster har successivt blivit allt viktigare inkomstkällor för den yttersta inkomsttoppen. Realiserade kapitalvinster utgör huvuddelen av toppprocentens kapitalinkomster. Räntor, och framför allt aktieutdelningar, har dock ökat i betydelse sedan mitten av 2000-talet.
 - Kapitalinkomster och realiserade kapitalvinster är i huvudsak koncentrerade till personer med höga disponibla inkomster. Dessa inkomstslag har ökat i omfattning, och de har dessutom blivit mer ojämnt fördelade i förhållande till den disponibla inkomsten. Denna utveckling har bidragit till den ökade inkomstspridningen i Sverige.
 - I en del länder, t.ex. i USA och i Storbritannien, har den yttersta toppens andel av de samlade inkomsterna ökat kraftigt sedan början av 1980-talet. Toppinkomstandelarna börjar där närma sig de nivåer som existerade före första världskriget. I de kontinentaleuropeiska och i de nordiska länderna har uppgången varit betydligt mindre.
 - Offentligt subventionerade välfärdstjänster, såsom omsorg om unga och gamla, utbildning samt hälso- och sjukvård, är en viktig del av fördelningspolitiken. När dessa tjänster beaktas reduceras de samlade inkomstskillnaderna med ca 20 procent, främst till följd av att barn och äldre pensionärer flyttas uppåt i inkomstfördelningen.
 - Regeringens reformer hittills under mandatperioden har en tydligt utjämnande fördelningspolitisk profil. Reformerna bedöms bidra till en minskad spridning av hushållens disponibla inkomster. Andelen personer med låg relativ ekonomisk standard väntas också minska. Regeringens politik bidrar även till att stärka den ekonomiska jämställdheten mellan kvinnor och män.
 - Med ett utvidgat inkomstbegrepp, som beaktar regeringens satsningar på bl.a. vård, skola och omsorg, får fler inkomstgrupper i genomsnitt en positiv utveckling än när analysen begränsas till den disponibla inkomsten. Välfärdssatsningarna bedöms öka det ekonomiska välståndet i alla inkomstgrupper, men effekten är störst i den nedre delen av inkomstfördelningen.
-

1 Inledning

På uppdrag av riksdagen lämnar regeringen sedan 1994 årligen en fördelningspolitisk redogörelse i anslutning till den ekonomiska vårpropositionen eller till budgetpropositionen. I redogörelsen analyseras inkomstfördelningen i ett historiskt och internationellt perspektiv. Ambitionen är inte att varje enskild redogörelse ska innehålla heltäckande analyser av inkomstfördelningens samtliga dimensioner. Delar som får stort utrymme ett visst år kortas eller utgår i nästföljande redogörelse. Detta skapar utrymme för nya fördjupningar.

Inkomstbegreppet

Fördelningsanalyser fokuserar i regel på fördelningen av disponibel inkomst erhållen under ett kalenderår och justerad för försörjningsbörd. Analyserna i denna redogörelse baseras också i huvudsak på detta inkomstbegrepp. Årlig disponibel inkomst som mått på de ekonomiska resurserna kan visserligen kritiseras i flera avseenden, men det finns också en rad goda skäl att använda detta mått i fördelningsanalyser.¹ Uppgifter om disponibel inkomst är bl.a. lätt tillgängliga på regelbunden basis och dess egenskaper är väl kända och har varit föremål för huvuddelen av forskningen på området. Samtidigt är slutsatsen från en stor del av forskningen kring andra mått på välfärd att de är mycket nära korrelerade med disponibel inkomst. Det är därför meningsfullt att studera den disponibla inkomstens fördelning i befolkningen.

Den disponibla inkomsten är sammansatt av ett antal olika komponenter: inkomst från arbete, kapital och näringsverksamhet samt skattepliktiga och skattefria transfereringar, med avdrag för direkt skatt. Inkomsterna räknas samman på hushållsnivå och justeras för försörjningsbörd med hjälp av en s.k. ekvivalensskala (se underbilagan för en mer detaljerad beskrivning). Det beräknade måttet benämns ekvivalen-

rad disponibel inkomst, eller hushållets ekonomiska standard. Varje individ i hushållet tilldelas denna ekonomiska standard, dvs. standarden antas vara lika stor för alla i hushållet. Det bör understrykas att varje enskild individs ekonomiska standard bestäms av hela hushållets inkomster och att hushållets sammansättning bestämmer vilken standard som uppnås. Ju fler personer som ska försörjas av en viss disponibel inkomst, desto lägre ekonomisk standard har varje individ i hushållet.

Genom att alla individer i hushållet tilldelas samma inkomst antas således i denna redogörelse att hushållets resurser delas lika mellan familjemedlemmarna. Detta innebär att sammanboende kvinnor och män får samma ekonomiska standard. Ur ett jämställdhetsperspektiv kan det argumenteras för att egen inkomst medför ekonomisk självständighet och att det i stället är mer relevant att studera hur stora resurser som individen direkt förfogar över. I denna bilaga presenteras en kortare redovisning av hur kvinnors och mäns individuella disponibla inkomster har utvecklats. En utförlig beskrivning av kvinnors och mäns individuella ekonomiska resurser återfinns i en årlig bilaga till budgetpropositionen.²

En stor del av den offentliga sektorns omfördelning sker i form av subventionerade tjänster, som t.ex. skola och hälsovård. Eftersom värdet av de offentligt finansierade tjänsterna inte ingår i den disponibla inkomsten tenderar traditionella fördelningsanalyser (som baseras på disponibel inkomst) att underskatta välfärden. Vidare bortser den traditionella analysen från välfärdstjänsternas utjämnande effekt på skillnaderna i ekonomisk välfärd mellan olika grupper i befolkningen. Mot denna bakgrund är det angeläget att komplettera de traditionella fördelningsanalyserna. I två separata avsnitt i redogörelsen (avsnitt 8 och 9) tillämpas därför ett utvidgat inkomstbegrepp som beaktar värdet av offentliga välfärdstjänster och hur dessa tjänster är fördelade i befolkningen.

¹ Vilka resurser som ska beaktas i fördelningsssammanhang är en mångfacetterad fråga som studeras inom många olika discipliner. Det finns emellertid inte någon bred enighet om något bästa alternativ till inkomst som välfärdsindikator. En god översikt av mätningen av disponibel inkomst finns att läsa i Canberra Group Handbook on Household Income Statistics (United Nations Economic Commission for Europe 2011).

² Se prop. 2015/16:1 Förslag till statens budget, finansplan m.m. bilaga 3.

Data

Statistiska centralbyrån (SCB) framställer regelbundet statistik som beskriver utvecklingen och fördelningen av hushållens inkomster. Undersökningen Hushållens ekonomi (HEK) var 1975–2013 källan till Sveriges officiella inkomstfördelningsstatistik. Från och med undersökningsår 2014 ersätts HEK med ny totalräknad inkomstfördelningsstatistik (TRIF). TRIF baseras helt och hållet på administrativa register, medan HEK var en urvalsundersökning som samlade in vissa uppgifter via telefonintervjuer.

Analyserna i denna redogörelse grundar sig främst på HEK och TRIF. Finansdepartementet har i arbetet med redogörelsen dock endast haft tillgång till ett urval från TRIF. Detta urval finns tillgängligt för 2013 och 2014 och refereras till som Statistiskt Analysregister (STAR) i denna redogörelse. De uppgifter som i denna redogörelse refererar till TRIF som källa är hämtade från den begränsade mängd bearbetningar av den totalräknade statistiken som SCB har publicerat.

Förändringar i framställningen av statistik tenderar att leda till att statistiken före respektive efter förändringen inte är fullt jämförbar. SCB har studerat jämförbarheten genom att analysera tre parallella årgångar av TRIF och HEK (2011–2013).³ Den övergripande slutsatsen är att TRIF och HEK i stort sett ger en likartad bild av fördelningen av hushållens inkomster.⁴

2 Olika befolkningsgruppers ekonomiska standard

Hushållens reala disponibla inkomster tenderar att stiga över tiden, bl.a. till följd av en kontinuerlig produktivitetstillväxt i samhället. År 1995–2014 förbättrades den ekonomiska standarden för samtliga åldersgrupper och hushållstyper (se diagram 2.1 och diagram 2.2). Den reala medianinkomsten i befolkningen ökade med ca 65 procent, vilket motsvarar en ökning med i genomsnitt 2,7 procent per år.

Diagram 2.1 Inkomstutveckling 1995–2014 för olika åldersgrupper

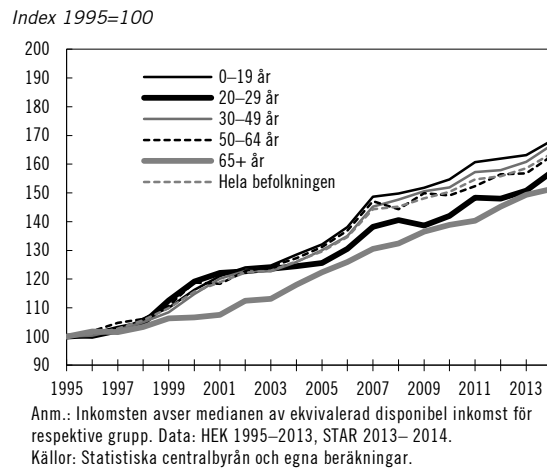
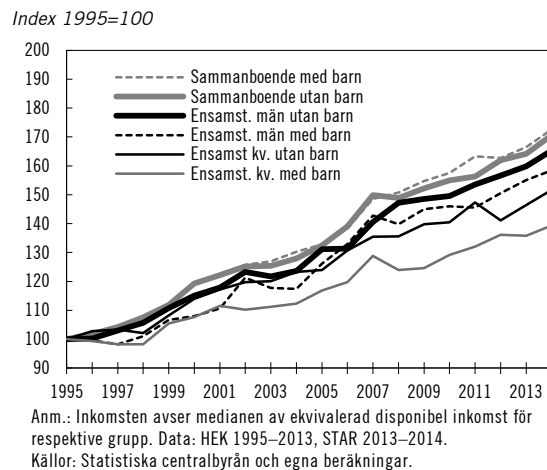

Diagram 2.2 Inkomstutveckling 1995–2014 för olika hushållstyper, 20–64 år

Sedan 1995 har det skett vissa förskjutningar mellan olika åldersgruppers ekonomiska standard. Individer i yrkesaktiv ålder över 30 år har haft en stabil inkomstökning, medan yngre vuxna i åldern 20–29 år har haft en något svagare utveckling.⁵ Även personer över 65 år har haft en förhållandevis svag inkomstutveckling. Orsaken är att pensionerna inte har ökat lika snabbt som de förvärvsaktivas löner.⁶

Sammanboende, med eller utan barn, har sedan 1995 haft en något snabbare ökning av den

³ Se Statistiska centralbyrån, Övergång från urvalsbaserad till totalräknad inkomstfördelningsstatistik, Hushållens ekonomi bakgrundsfakta 2016:1.

⁴ Se underbilagan för en utförligare beskrivning av de datamaterial som används i redogörelsen.

⁵ En viktig orsak till den relativt svaga inkomstutvecklingen för yngre vuxna är att många i denna grupp har studiemedel som huvudsaklig inkomstkälla, och dessa har inte utvecklats i samma takt som de förvärvsaktivas löner. Antalet studerande har också ökat kraftigt. Den stigande ungdomsarbetslösheten under 2000-talet har också bidragit.

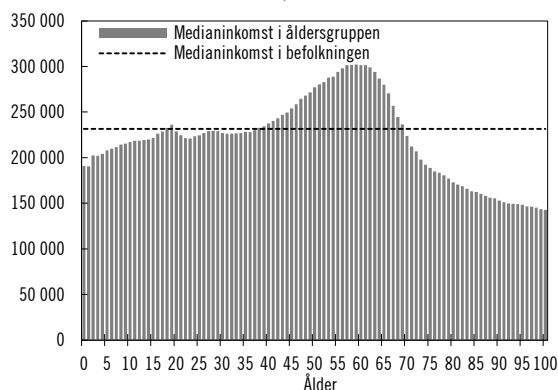
⁶ Pensionärernas reala inkomstförbättring beror till stor del på att pensionärskollektivet hela tiden förnyas och de nyblivna pensionärerna har högre pension än de redan pensionerade (se även avsnitt 4).

ekonomiska standarden än ensamstående. Ensamstående kvinnor har haft en sämre inkomstutveckling än ensamstående män, och i synnerhet ensamstående kvinnor med barn har fått se sin relativa inkomstposition försämrats. En viktig förklaring till detta är att ensamstående föräldrars disponibla inkomster i större utsträckning består av transfereringar (t.ex. bostadsbidrag). Dessa ersättningar har utvecklats långsammare än den genomsnittliga löneökningstakten.

Nivån på den ekonomiska standarden varierar mellan olika grupper i befolkningen. Högst ekonomisk standard 2014 hade personer i åldersintervallet 55–60 år (se diagram 2.3). Dessa är i regel sedan länge etablerade på arbetsmarknaden, och har därmed goda inkomster. Dessutom har försörjningsansvaret vanligtvis minskat i och med att barnen har hunnit växa upp och flytta hemifrån.

Diagram 2.3 Ekonomisk standard 2014 efter ålder

Medianinkomst i kronor (2016 års priser)

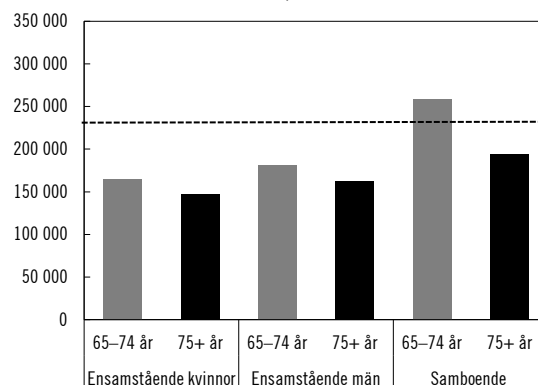
Anm.: Individer grupperade i ettårsklasser. Data: TRIF 2014.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Personer över 65 år, oftast ålderspensionärer, har i genomsnitt en relativt låg ekonomisk standard. Det finns dock betydande skillnader mellan olika pensionärshushåll. Generellt gäller att ensamstående och äldre pensionärer har en lägre ekonomisk standard än yngre och sammanboende pensionärer (se diagram 2.4). Vidare har äldre ensamstående kvinnor i genomsnitt lägre ekonomisk standard än äldre ensamstående män.⁷

⁷ Äldre kvinnors låga disponibla inkomst i förhållande till männens förklaras av att de förvärvat arbetat i mindre omfattning och till lägre lön än männen. Det finns även demografiska skäl till att kvinnor har lägre pensioner än män. Kvinnor lever i genomsnitt längre än män och pensionerna är generellt sett lägre för äldre pensionärer (se vidare avsnitt 4).

Diagram 2.4 Ekonomisk standard 2014, 65 år och äldre

Medianinkomst i kronor (2016 års priser)

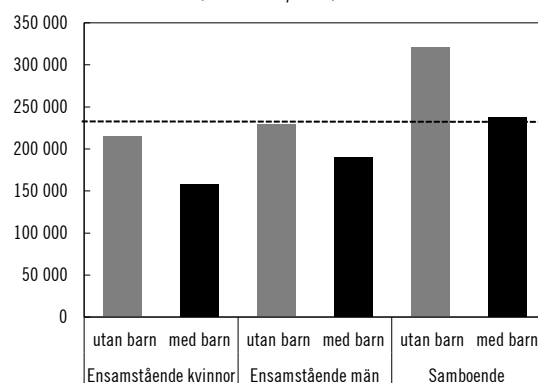

Anm.: Horisontell linje är medianinkomsten i befolkningen. Data: STAR 2014.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Ensamstående i förvärvsaktiv ålder (20–64 år) har i genomsnitt lägre ekonomisk standard än sammanboende (se diagram 2.5). Hushåll med barn har i genomsnitt lägre ekonomisk standard än hushåll utan barn. Stordriftsfördelar och hur många som ska försörjas på familjens inkomster får således ett tydligt genomslag på den ekonomiska standarden. Bland ensamstående i förvärvsaktiv ålder har kvinnor i genomsnitt lägre ekonomisk standard än män. Denna skillnad förklaras bl.a. av att kvinnor i genomsnitt förvärvsarbetar i mindre utsträckning än män, och att kvinnor är överrepresenterade i yrken med lägre löner.

Diagram 2.5 Ekonomisk standard 2014 efter hushållstyp, 20–64 år

Medianinkomst i kronor (2016 års priser)

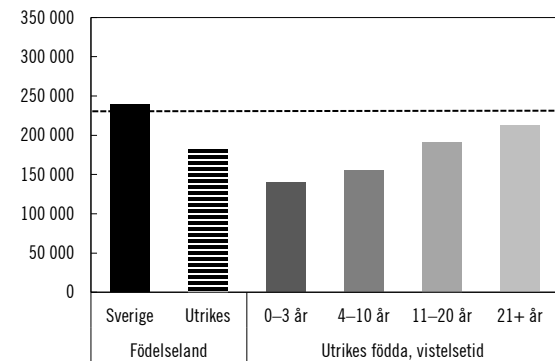
Anm.: Horisontell linje är medianinkomsten i befolkningen. Data: STAR 2014.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Utrikes födda har i genomsnitt lägre ekonomisk standard än inrikes födda (se diagram 2.6). Det allmänna mönstret är att ju kortare vistelsetiden

är för en person som har invandrat till Sverige, desto längre ner i inkomstfördelningen återfinns personen.⁸ Den primära anledningen är att utrikes födda som har bott en kort tid i Sverige har en lägre sysselsättningsgrad än de som bott i landet en längre tid.⁹

Diagram 2.6 Ekonomisk standard 2014 efter vistelsetid i Sverige

Medianinkomst i kronor (2016 års priser)

Anm.: Horisontell linje är medianinkomsten i befolkningen. Data: STAR 2014.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Kvinnors och mäns individuella disponibla inkomster

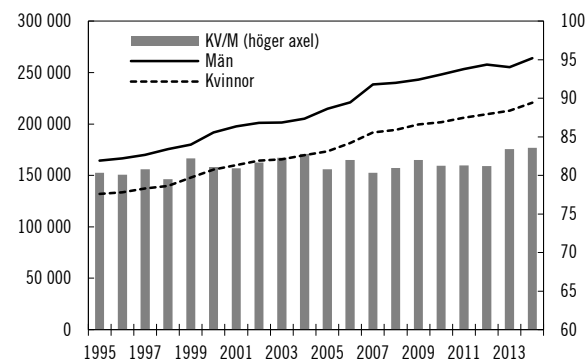
Som beskrivits ovan kan det ur ett jämställdhetsperspektiv vara mer relevant att studera hur stor disponibel inkomst kvinnor respektive män förfogar över, eftersom en egen inkomst medför ekonomisk självständighet.

De skillnader mellan kvinnor och män som finns på arbetsmarknaden beträffande t.ex. löner, befattningar, arbetstid och frånvaro leder till att kvinnor har betydligt lägre arbetsinkomster än män. Skatter och transfereringar jämnar dock ut inkomstskillnaden till viss del.¹⁰ Den individuella disponibla inkomsten för personer i förvärsaktiv ålder är 15–20 procent lägre för kvinnor än

för män, och denna relation har varit relativt stabil sedan mitten av 1990-talet (se diagram 2.7). I kronor räknat (fasta priser) har skillnaden i medianinkomst mellan kvinnor och män dock ökat 1995–2014, från ca 32 000 kronor till ca 43 000 kronor.

Diagram 2.7 Individuell disponibel inkomst för kvinnor och män i förvärsaktiv ålder (20–64 år) 1995–2014

Medianinkomst i kronor (2016 års priser) och kvinnors andel av mäns inkomst i procent

Anm.: Individuell disponibel inkomst definieras som summan av individens egna marknadsinkomster, transfereringar och skatter. Hushållsrelaterade transfereringar delas lika mellan sammanboende. Data: HEK 1995–2012, STAR 2013–2014.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

3 Inkomster i den nedre delen av inkomstfördelningen

Den ekonomiska standarden har ökat över hela inkomstfördelningen den senaste tjuugoårsperioden. Det framgår om alla individer i befolkningen varje år rangordnas efter inkomst, och därefter delas in i tio lika stora grupper (se diagram 3.1). Ökningen har varit störst i den övre delen av fördelningen. I den högsta inkomstgruppen (inkomstgrupp 10) ökade den genomsnittliga reala ekonomiska standarden med 130 procent 1995–2014. I den nedre delen av inkomstfördelningen har ökningen varit mindre. Längst ned i fördelningen (inkomstgrupp 1) ökade den ekonomiska standarden med 48 procent 1995–2014.

Avståndet mellan mitten och den nedre delen av fördelningen har ökat sedan mitten av 1990-talet. Detta har lett till en ökad spridning av inkomsterna i den nedre delen av fördelningen. År 1995 var medianen för ekonomisk standard i befolkningen 2,3 gånger större än den genomsnittliga ekonomiska standarden för inkomstgrupp 1. År 2014 hade denna kvot vuxit till 2,6.

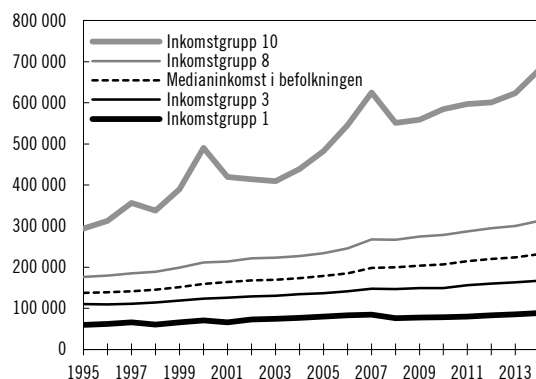
⁸ Placeringen i inkomstfördelningen varierar också med de invandrades ursprungsländer, se 2012 års ekonomiska vårproposition (prop. 2011/12:100 bilaga 3). Personer födda i något övrigt nordiskt land, EU15 eller i något av de rikare OECD-länderna har ungefär samma ekonomiska standard som inrikes födda. De som är födda i övriga länder är däremot kraftigt överrepresenterade i den nedre delen av inkomstfördelningen.

⁹ Det finns en omfattande litteratur om orsakerna till att arbetsmarknadssituationen är sämre för utrikes födda än för inrikes födda. För en utförlig översikt, se Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO 2011:5). De vanligaste förklaringarna är problem kopplade till individens utbildning och tillgång till informella nätverk samt diskriminering.

¹⁰ Kvinnors och mäns individuella ekonomiska resurser beskrivs mer utförligt i prop. 2015/16:1 Förslag till statens budget, finansplan m.m. bilaga 3.

Diagram 3.1 Ekonomisk standard i olika delar av inkomstfördelningen 1995–2014

Inkomstnivå i kronor (2016 års priser)

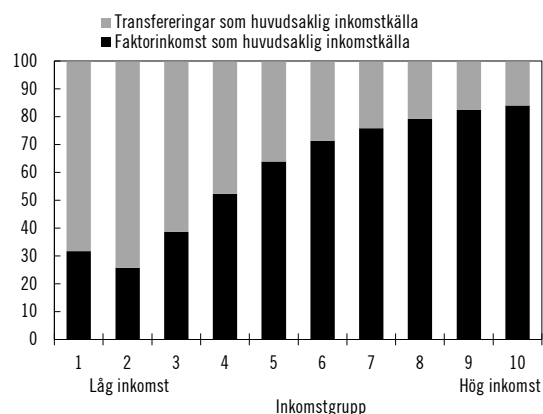

Anm.: Inkomstnivån avser medelvärdet av ekvivalerad disponibel inkomst för respektive inkomstgrupp. Data: HEK 1995–2010, TRIF 2011–2014.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

En viktig förklaring till att inkomsterna har ökat långsammare i fördelningens nedre del är att andelen individer som får sin huvudsakliga försörjning från olika typer av transfereringar är större i de lägre inkomstskikten (se diagram 3.2). Transfereringarna är ofta kopplade till prisutvecklingen, eller bestämda i fasta belopp, och de växer därmed i genomsnitt långsammare än lönerna (som är den viktigaste inkomstkällan i den övre halvan av inkomstfördelningen). Den ekonomiska standarden har därför i genomsnitt utvecklats svagare för den del av befolkningen som har transfereringar som huvudsaklig inkomstkälla (se diagram 3.3).

Diagram 3.2 Andel individer i olika inkomstgrupper efter huvudsaklig inkomstkälla 2014

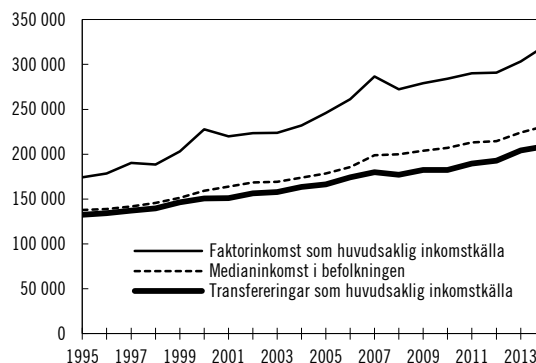
Procent

Anm.: I beräkningarna ingår alla individer i respektive inkomstgrupp som är 20 år eller äldre. En individ bedöms ha transfereringar som huvudsaklig inkomstkälla om transfereringarna utgör mer än hälften av den individuella bruttoinkomsten. Data: STAR 2014.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 3.3 Ekonomisk standard 1995–2014 för olika grupper efter huvudsaklig inkomstkälla

Inkomstnivå i kronor (2016 års priser)

Anm.: Inkomstnivån avser medelvärdet av ekvivalerad disponibel inkomst för respektive grupp. Data: HEK 1995–2012, STAR 2013–2014.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Utvecklingen mot ökade skillnader mellan mitten och den nedre delen av inkomstfördelningen accelererade efter 2006. Detta berodde bl.a. på att de sänkta ersättningarna i arbetslöshets- och sjukförsäkringen samt den successiva utbyggnaden av jobbskatteavdraget förstärkte skillnaderna mellan förvärsarbetande i mitten av inkomstfördelningen och icke förvärsarbetande i den nedre delen av fördelningen.¹¹

Ekonomisk utsatthet

Det finns olika sätt att mäta hur många som är ekonomiskt utsatta, eller fattiga. Måtten kan vara direkta eller indirekta. Direkta mått bygger på observationer av den faktiska levnadsstandard. Indirekta mått baseras i stället på ekonomiska data. En vanligt förekommande indirekt ansats är att betrakta dem vars ekonomiska standard ligger under en given gräns som individer med låg ekonomisk standard.¹²

De indirekta, inkomstbaserade, måtten kan vara både absoluta och relativa. En absolut låginkomstgräns innebär att låginkomstgränsen läses ett visst år och därefter bara skrivs upp med prisutvecklingen. Med en relativ gräns höjs gränsen som avgör vilken inkomst som krävs för att en

¹¹ En annan bidragande orsak är att många personer lämnade arbetslöshetskassorna 2007–2008 till följd av ökade avgifter för försäkringen. När finanskrisen slog till 2008 ökade arbetslösheten, och många stod då utan ett tillräckligt skydd mot den förlorade arbetsinkomsten.

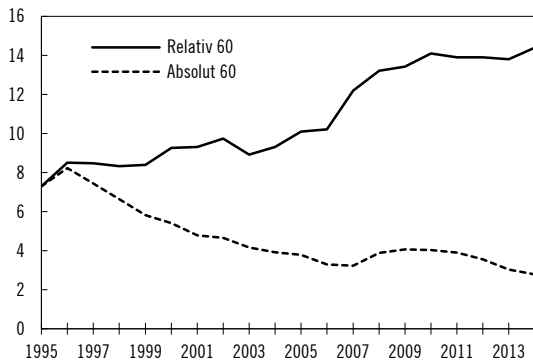
¹² Ekonomisk utsatthet har analyserats utförligt i flera tidigare fördelningspolitiska redogörelser, se t.ex. 2012 års ekonomiska vårproposition (prop. 2011/12: 100 bilaga 3).

person inte ska betraktas som ekonomiskt utsatt när medelinkomsten i ett samhälle ökar. Det betyder att den relativa dimensionen beaktas – att fattigdom ses i förhållande till det samhälle som beskrivs.

Bilden av hur andelen med låg ekonomisk standard har utvecklats över tid ser olika ut beroende på vilken typ av mått som används. Med en absolut låginkomstgräns – här beräknad som 60 procent av 1995 års prisjusterade medianinkomst – minskade andelen stadigt 1996–2007 (se diagram 3.4). Orsaken till minskningen är att de reala inkomsterna ökade även för dem med förhållandevis låga inkomster under denna period.

Diagram 3.4 Andel med låg ekonomisk standard 1995–2014

Procent

Anm.: För absolut 60 beräknas låginkomstgränsen som 60 procent av 1995 års prisjusterade medianinkomst. För relativ 60 beräknas gränsen som 60 procent av medianinkomsten för det aktuella året. Data: HEK 1995–2010 och TRIF 2011–2014 för relativ 60, HEK 1995–2012 och STAR 2013–2014 för absolut 60. Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

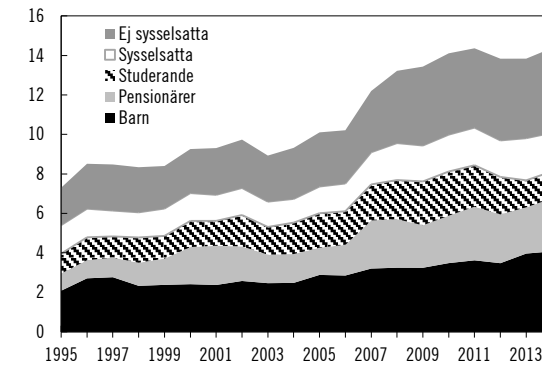
Med en relativ låginkomstgräns – beräknad som 60 procent av den medianinkomsten varje år – har andelen med låg ekonomisk standard i stället ökat sedan mitten av 1990-talet. Den reala inkomstökningen i mitten av inkomstfördelningen har gradvis höjt den relativa låginkomstgränsen. Eftersom inkomstökningen har varit lägre för grupper i den nedre delen av inkomstfördelningen har andelen med inkomster under gränsen ökat.

Ökningen av andelen med låg ekonomisk standard enligt det relativa 60-procentsmålet kan förklaras av ökningarna i olika grupper under olika delperioder (se diagram 3.5). Exempelvis var det ökade andelar för pensionärer och ej sysselsatta i förvärvsaktiv ålder som i första hand bidrog till den förhållandevis kraftiga ökningen av andelen med låg ekonomisk standard 2005–2010. Sett över hela perioden 1995–2014 har det relativa bidraget till andelen med låg ekonomisk standard ökat för pensionärer och ej sysselsatta,

minskat för sysselsatta och studerande samt varit konstant för barn 0–19 år.¹³

Diagram 3.5 Olika gruppers bidrag till andelen med låg relativ ekonomisk standard 1995–2014

Procent

Anm.: Data: HEK 1995–2012, STAR 2013–2014.

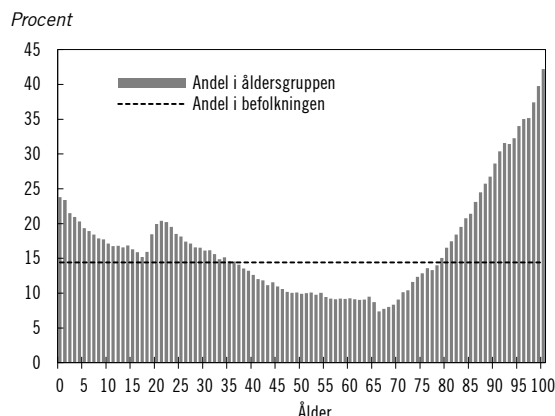
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Risken för låg relativ ekonomisk standard har ett tydligt samband med individers ålder och arbetsmarknadsanknytning. Om ingen hushållsmedlem arbetar heltid är risken för låg ekonomisk standard betydande. Bland unga vuxna 20–29 år, varav många är studerande, är andelen med låg ekonomisk standard avsevärt högre än för personer i åldern 30–64 år (se diagram 3.6). Andelen sjunker med stigande ålder fram till arbetsmarknadsutträdet i samband med pensionering. Därefter ökar andelen med låg ekonomisk standard med stigande ålder. Dock finns det betydande skillnader mellan olika pensionärshushåll (se diagram 3.7). Exempelvis har sammanboende pensionärer en avsevärt lägre andel med låg relativ ekonomisk standard än ensamstående pensionärer.

Ensamstående, framför allt kvinnor med barn, är en grupp där andelen med låg ekonomisk standard är förhållandevis stor, särskilt jämfört med gruppen sammanboende med eller utan barn (se diagram 3.8). Utrikes födda, i synnerhet personer med kort vistelsetid i Sverige, har lägre sysselsättningsgrad och högre arbetslöshet än inrikes födda. De löper därmed en betydligt större risk för ekonomisk utsatthet än inrikes födda (se diagram 3.9).

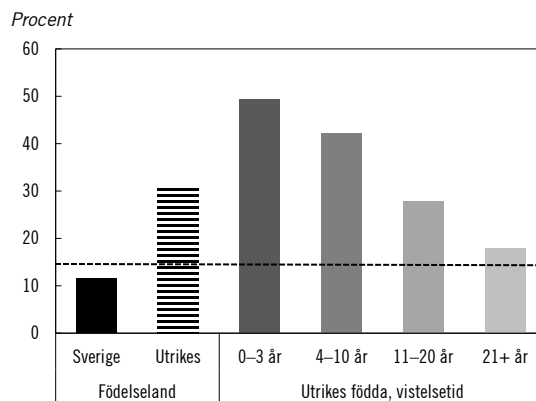
¹³ Gruppernas bidrag utgörs av produkten av andelen utsatta inom gruppen och gruppens befolkningsandel. Gruppernas befolkningsandelar förändras relativt lite, varför förändringarna huvudsakligen kan tolkas som förändringar av andelen ekonomiskt utsatta inom grupperna.

Diagram 3.6 Andel med låg relativ ekonomisk standard 2014 efter ålder

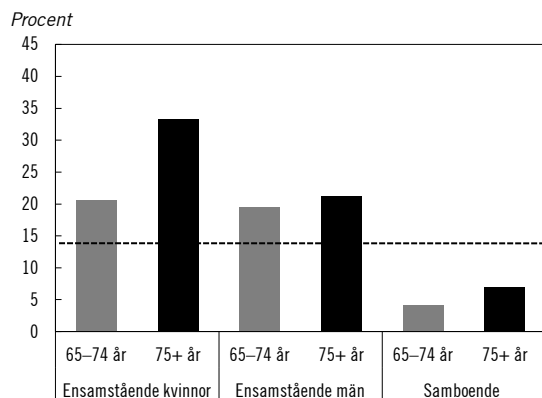
Anm.: Individuer grupperade i ettårsklasser. Data: TRIF 2014.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 3.9 Andel med låg relativ ekonomisk standard 2014 efter vistelsetid i Sverige

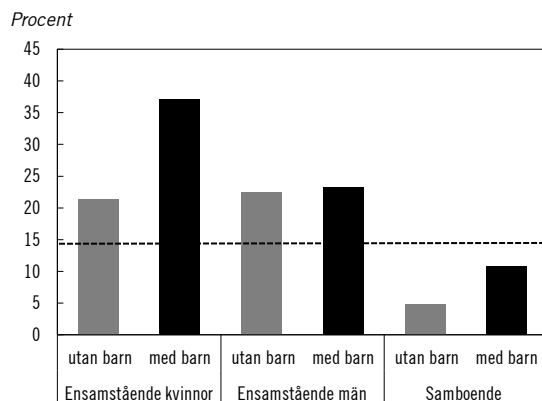
Anm.: Horisontell linje visar andelen med låg relativ ekonomisk standard i hela befolkningen. Data: STAR 2014.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 3.7 Andel med låg relativ ekonomisk standard 2014, 65 år och äldre

Anm.: Horisontell linje visar andelen med låg relativ ekonomisk standard i hela befolkningen. Data: STAR 2014.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 3.8 Andel med låg relativ ekonomisk standard 2014 efter hushållstyp, 20–64 år

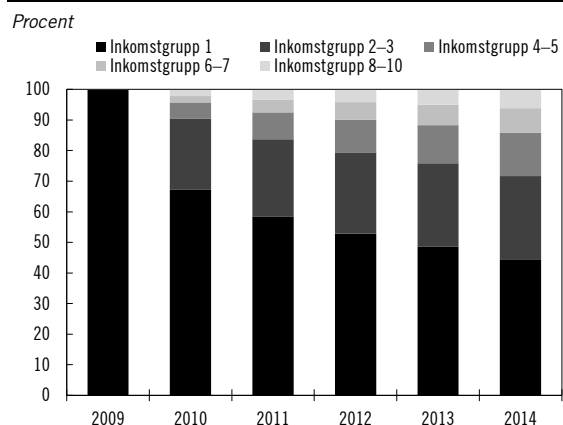
Anm.: Horisontell linje visar andelen med låg relativ ekonomisk standard i hela befolkningen. Data: STAR 2014.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Varaktighet i den nedersta delen av inkomstfördelningen

När inkomstfördelningen analyseras i olika studier är det nästan alltid fördelningen av hushållens disponibla årsinkomster som avses. Den fördelning som observeras ett visst år beror dock till viss del på att individers årsinkomster varierar till följd av tillfälliga händelser, såsom föräldralöshet, studier, arbetslöshet eller husförsäljning. Men den årsvisa fördelningen avspeglar också mer långsiktiga förhållanden som inte jämnas ut över tiden, t.ex. skillnader mellan individer som reflekterar olikheter i yrkesval eller socialt betingade skillnader i chanserna till en god inkomstutveckling över livet.

I diagram 3.10 visas var de som ingick i inkomstgrupp 1 (tiondelen med lägst inkomster) 2009 befann sig i inkomstfördelningen 2010–2014.¹⁴ Många personer befinner sig i inkomstgrupp 1 ett givet år till följd av att de har tillfälligt låga inkomster. Efter ett år hade ca 35 procent lämnat inkomstgrupp 1 och flyttat uppåt i fördelningen. Efter fem år hade drygt 55 procent lämnat inkomstgrupp 1. Samtidigt kan det konstateras att rörligheten uppåt är begränsad. En klar majoritet, ca tre fjärdedelar, av individerna som lämnade inkomstgrupp 1 inom en femårsperiod hade inte lämnat den nedre halvan av fördelningen.

¹⁴ För att mäta inkomströrlighet krävs att individers inkomster kan följas under flera perioder. I detta avsnitt utnyttjas därför SCB:s s.k. LINDA-databas (se underbilagan för en utförligare beskrivning av databasen).

Diagram 3.10 Placering i inkomstfördelningen 2010–2014 för personer som ingick i inkomstgrupp 1 år 2009

Varaktigheten i inkomstgrupp 1 varierar mellan olika grupper.¹⁵ De pensionärer som befinner sig i inkomstgrupp 1, företrädesvis äldre ensamstående kvinnor, har en betydligt högre varaktighet i inkomstgruppen än övriga grupper. Den främsta orsaken till detta är att pensionärernas inkomster är förhållandevis orörliga över tiden (inkomstnivåerna bestäms i stort av de inkomster som genererades under den förvärvsaktiva delen av livet). Utrikes födda är en annan grupp som har ett förhållandevis långsamt utflöde ur inkomstgrupp 1. Varaktigheten i den nedersta delen av inkomstfördelningen tycks också ha ökat något för utrikes födda sedan mitten av 1990-talet. Förskjutningen från arbetskraftsinvandring mot ökad flyktinvandring är sannolikt en viktig förklaring till denna utveckling.

Ekonomisk utsatthet i ett internationellt perspektiv

Det har tagits fram ett direkt mått på levnadsstandard inom ramen för EU:s tillväxtstrategi Europa 2020. Den direkta indikatorn avser att fånga frånvaron av varor och tjänster och oförmågan att delta i vardagliga aktiviteter som uppfattas som socialt nödvändiga, s.k. svår materiell deprivation eller mycket låg materiell standard.¹⁶

¹⁵ Se den fördelningspolitiska redogörelsen i 2014 års ekonomiska vårproposition (prop. 2013/14:100 bilaga 2) för en utförligare redovisning av hur varaktigheten i inkomstgrupp 1 varierar mellan olika grupper.

¹⁶ Svår materiell deprivation definieras som att individen saknar förmåga inom minst fyra av nio områden: att möta oväntade utgifter, att åka på en veckas semesterresa, att betala skulder, att äta en måltid med kött, kyck-

Tabell 3.1 Ekonomisk utsatthet inom EU

Andelar i procent och förändring i procentenheter

	Mycket låg materiell standard		Låg relativ ekonomisk standard (relativ 60)	
	2014	Förändring 2005–2014	2013	Förändring 2000–2013
Sverige	0,7	-1,6	15,1	5,8
Luxemburg	1,4	-0,4	16,4	3,9
Finland	2,8	-1,0	12,8	0,8
Danmark	3,2	0,0	12,1	1,9
Nederländ.	3,2	0,7	11,6	-0,6
Österrike	4,0	0,5	14,1	2,4
Frankrike	4,8	-0,5	13,3	0,7
Tyskland	5,0	0,4	16,7	5,1
Belgien	5,9	-0,6	15,5	2,1
Estland	6,2	-6,2	21,8	0,6
Slovenien	6,6	1,5	14,5	3,5
Tjeckien	6,7	-5,1	9,7	0,6
Spanien	7,1	3,0	22,2	1,4
Storbrit.	7,3	2,0	16,8	-2,1
Irland	8,4	3,3	15,3	-6,9
Slovakien	9,9	-12,2	12,6	---1)
Malta	10,2	4,8	15,9	0,7 ²⁾
Polen	10,4	-23,4	17,0	1,3
Portugal	10,6	1,3	19,5	-1,3
Italien	11,6	4,8	19,4	0,3
Litauen	13,6	-19,0	19,1	3,6
Kroatien	13,9	---1)	19,4	---1)
Cypern	15,3	3,1	14,4	---1)
Lettland	19,2	-20,1	21,2	3,4 ²⁾
Grekland	21,5	8,7	22,1	3,1
Ungern	23,9	1,0	14,6	3,9
Rumänien	26,3	-10,2 ³⁾	25,4	5,4
Bulgarien	33,1	-24,6 ⁴⁾	21,8	5,0

Anm. 1: I tabellen rangordnas länderna efter andelen med mycket låg materiell standard 2014. För detta mått finns det bara jämförbara länderdata fr.o.m. 2005. Anm. 2: 1) Data saknas. 2) Data saknas för år 2000; i stället används data för 1999. 3) Data saknas för 2005; i stället används data för 2007. 4) Data saknas för 2005; i stället används data för 2006.
Källa: Eurostat (EU-SILC).

Andelen individer med mycket låg materiell standard varierar kraftigt mellan olika EU-länder, från 0,7 procent till 33 procent (se tabell 3.1). Lägst andel finns i Sverige, Luxemburg, Nederländerna och de övriga nordiska länderna, medan den högsta andelen finns i vissa av de nyare medlemsländerna, som Bulgarien och Rumänien. Detta avspeglar till stor del skillnader i levnadsstandard mellan länderna. År 2005–2008 sjönk andelen med mycket låg materiell standard i tre fjärdedelar av medlemsstaterna. År 2008–2014 har andelen i stället ökat i mer än hälften av medlemsstaterna. I Sverige har andelen minskat

ling eller fisk varannan dag, att hålla hemmet tillräckligt varmt, att ha en tvätmaskin, att ha en färg-tv, att ha en telefon och att äga en bil.

kontinuerligt, från 2,3 procent 2005 till 1,3 procent 2010 och till 0,7 procent 2014.

Skillnaden mellan olika länder är mindre om den ekonomiska standarden mäts med relativa inkomstmått. Den mest aktuella inkomststatistiken från Eurostat avser inkomståret 2013. Andelen med en inkomst understigande 60 procent av den nationella medianinkomsten varierar mellan ca 10 och 25 procent. Låga andelar finns bl.a. i Tjeckien, Nederländerna och i de nordiska länderna. De högsta andelarna finns i Rumänien, Spanien och Grekland. I början av 2000-talet hade Sverige, tillsammans med Tjeckien, den lägsta andelen personer med låg relativ ekonomisk standard. Därefter har andelen ökat snabbt i Sverige, och 2013 hade Sverige den tionde lägsta andelen bland EU-länderna.

4 Fördjupning: Pensionärernas ekonomiska situation

Personer över 65 år en heterogen grupp. Den ekonomiska standarden skiljer sig kraftigt åt mellan olika personer. I åldrarna 65–74 år är den genomsnittliga ekonomiska standarden över genomsnittet för befolkningen, men standarden minskar sedan kraftigt med stigande ålder (se diagram 2.3). Allra lägst genomsnittlig ekonomisk standard i befolkningen har personer i åldrarna 75 år och uppåt. Totalt sett är personer över 65 år den åldersgrupp som har haft den svagaste inkomstutvecklingen 1995–2014 (se diagram 2.1). Förklaringarna till dessa mönster handlar huvudsakligen om den demografiska utvecklingen och om pensionernas utformning.

Den demografiska utvecklingen

Befolkningen över 65 år är en stor och växande grupp.¹⁷ År 2014 fanns det ca 1,9 miljoner personer som var 65 år och äldre. Av dessa var ca 1,0 miljoner kvinnor och ca 900 000 män. En bidragande orsak till att andelen äldre ökar är att

¹⁷ Av praktiska skäl benämns i detta avsnitt samtliga personer som är 65 år och äldre som pensionärer, även om somliga fortfarande förvärvsarbeter och inte har någon ålderspension. Det finns även ålderspensionärer som är yngre än 65, år men denna grupp är exkluderad från analysen.

den genomsnittliga medellivslängden ökar (se tabell 4.1). Att det finns betydligt fler kvinnor än män bland de äldre beror främst på att kvinnor lever längre än män. År 1995–2014 ökade den förväntade livslängden från 76,2 till 80,4 år för män och från 81,5 till 84,1 år för kvinnor. Medellivslängden beräknas fortsätta att öka fram till 2060.

Tabell 4.1 Förväntad återstående livslängd vid födseln och vid 65 års ålder

Förväntad livslängd, år	1995	2014	2060
Återstående livslängd vid födseln			
Kvinnor	81,5	84,1	89,1
Män	76,2	80,4	86,7
Återstående livslängd vid 65 år			
Kvinnor	19,7	21,5	25,4
Män	16,0	18,9	23,7

Källa: Statistiska centralbyrån.

Den förväntade återstående livslängden vid 65 års ålder är av särskilt intresse. Orsaken är att de flesta typer av inkomstbaserad pension påverkas av den genomsnittliga återstående livslängden vid pensioneringen. Exempelvis är inkomstpensionen direkt kopplad till den förväntade tiden som pensionär. Fler år som pensionär innebär att pensionskapitalet behöver fördelas på fler år. År 1995–2014 ökade den förväntade återstående livslängden vid 65 års ålder från 19,7 till 21,5 år för kvinnor och från 16,0 till 18,9 år för män. Det är en ökning med 1,8 år för kvinnor och 2,9 år för män.

Indexering av pension

Dynamiken i inkomstutvecklingen och inkomstfördelningen för de äldre bestäms till stor del av hur olika typer av pensioner indexeras (räknas upp årligen).¹⁸ Inkomstpension och tilläggs-pension räknas upp genom s.k. följsamhetsindexering. Detta innebär att de normalt räknas upp i takt med den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten minus den s.k. normen på 1,6 procentenheter. Avdraget för normen finansierar en högre nivå på inkomstpensionen vid pensione-

¹⁸ För en mer detaljerad redogörelse av innehållet i det här avsnittet, se Pensionsmyndigheten, Indexering av pensionerna, PM7616.

ringen i utbyte mot en lägre uppräknning under pensionstiden.¹⁹

För att inkomstpensionssystemet garanterat ska kunna finansiera de framtida pensionsutbetalningarna med oförändrade regler oavsett demografisk eller ekonomisk utveckling, finns det en s.k. automatisk balansering. Denna innebär att den årliga indexeringen minskas tills den finansiella stabiliteten i pensionssystemet är återställd. Under perioden sedan 2010 har balanseringen bidragit till en långsammare ökning av inkomstpensionen, men när balansen nu har återställts så har den i stället bidragit till en snabbare ökning. Den kraftiga ökningen 2016, en uppräknning av inkomstpensionen med 4,2 procent, förklaras delvis av detta.

Avräkningen av normen innebär att inkomstpensionen i genomsnitt utvecklas 1,6 procentenheter långsammare än de förvärvsaktivas inkomster.²⁰ Detta medför att gapet mellan de förvärvsaktivas och pensionärernas inkomster successivt vidgas ju längre tid som går efter pensioneringen. Efter t.ex. 20 år som pensionär har gapet vuxit till ca 35 procent. Detta medför också att medianinkomsten i befolkningen, och därmed även gränsen för låg relativ ekonomisk standard, kommer att växa snabbare än pensionen. En följd av detta är att risken för ekonomisk utsatthet rent mekaniskt ökar med ökande ålder. (se diagram 3.6).

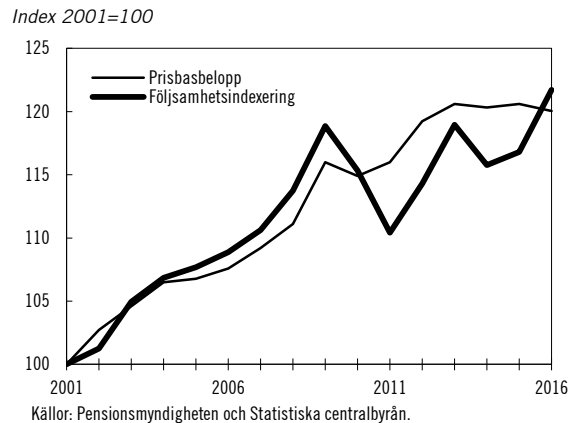
Denna eftersläpning jämfört de förvärvsaktivas inkomster gäller även för de typer av pensioner och förmåner som endast är prisindexerade, t.ex. garantipensionen. Under 2016 medför det minskade prisbasbeloppet att garantipensionen minskar med 0,4 procent.

Premiepensionens indexering påverkas inte av balanseringen, utan beror av utvecklingen på värdepappersmarknaden. För övriga typer av allmän, avtalad och privat pension sker den årliga uppräknningen på olika sätt för olika typer av pension. De olika typerna av indexering gör att olika pensionärer får olika stor uppräknning beroende på hur inkomsten är sammansatt av olika typer av pension.

Följsamhetsindexeringen har sedan införandet 2001 inneburit en ungefär lika stor ökning av in-

komstpensionen som en uppräknning med prisbasbeloppet (se diagram 4.1). Utfallet för olika individer varierar dock beroende på vilket år pensioneringen skedde. I och med den balanseringsperiod som inleddes 2010 kom följsamhetsindexeringen att släpa efter prisindexeringen, men den höga uppräknningen 2016 innebär att gapet nu har slutits.

Diagram 4.1 Följsamhetsindexering och prisbasbeloppets utveckling

Inkomstutveckling efter pensionering

Inkomstutvecklingen för gruppen pensionärer som helhet är inte detsamma som den inkomsttillväxt som möter den enskilde pensionären. Den reala inkomstförbättring som redovisas i t.ex. diagram 2.1 ovan beror till stor del på att de nytillkomna pensionärerna har högre pension än de redan pensionerade. För de som redan har gått i pension har inkomstutvecklingen varit betydligt svagare. Detta framgår av diagram 4.2, som visar utvecklingen 1995–2014 för pensionärer tillhörande olika årsklasser (eller födelsekohorter).

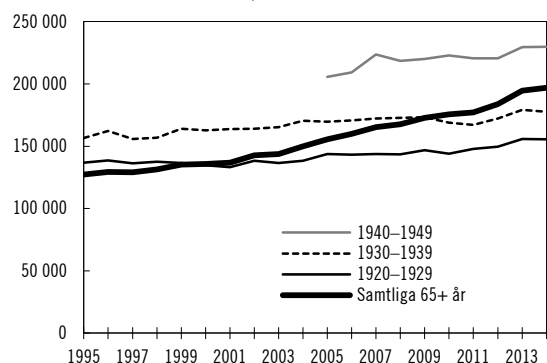
För gruppen pensionärer som helhet ökade medianinkomsten med ca 50 procent 1995–2014. Medianinkomsten för olika årsklasser utvecklades betydligt svagare. För personer med ålderspension födda 1920–1929 respektive 1930–1939 ökade medianinkomsten med 13 procent.

¹⁹ För pensionärer under 65 år räknas tilläggs pensionen upp med prisbasbeloppet.

²⁰ Givet att balanseringen inte är aktiverad.

Diagram 4.2 Inkomstutveckling 1995–2014 för olika årsklasser

Inkomstnivå kronor (2016 års priser)

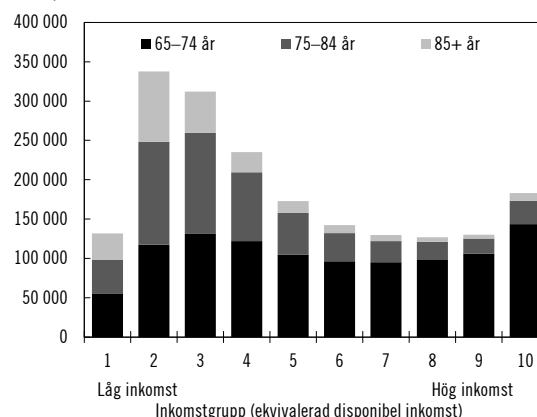

Anm.: Data: HEK 1995–2012, STAR 2013–2014.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 4.3 Antal personer 65 år och äldre i olika inkomstgrupper 2014, efter ålder

Antal personer

Anm.: Data: STAR 2014.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

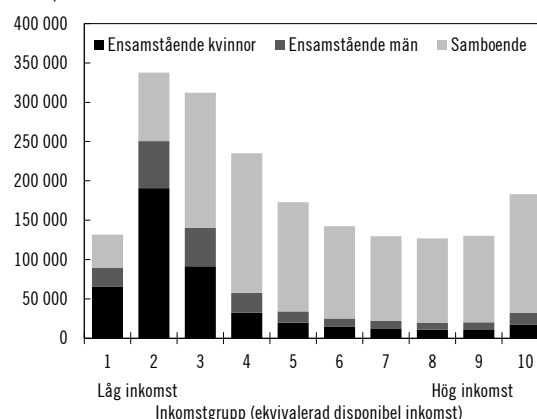
Pensionärernas ekonomiska standard

Personer som är 65 år och äldre förekommer i hela inkomstfördelningen, men de är vanligast förekommande i inkomstgrupp 2–4 (se diagram 4.3 och diagram 4.4). Det finns dock skillnader mellan äldre och yngre pensionärer, mellan ensamstående och sammanboende samt mellan kvinnor och män i åldersgruppen. I de lägre inkomstgrupperna är det främst äldre ensamstående pensionärer, i synnerhet kvinnor. Sammanboende är vanligare i de högre inkomstgrupperna.

De äldres ekonomiska standard är således i hög grad beroende av om de är ensamstående eller sammanboende. Av sammanboende bland pensionärerna 2014 var 47 procent kvinnor och 53 procent män (se tabell 4.2). Att männens andel är högre än kvinnornas beror på att män ofta lever tillsammans med kvinnor som är yngre än 65 år. Kvinnor utgör en större andel av de ensamstående och denna andel ökar med stigande ålder. Orsaken är att sammanboende kvinnor ofta överlever sina män. I gruppen 85 år och äldre utgör kvinnor 77 procent av de ensamstående.

Diagram 4.4 Antal personer 65 år och äldre i olika inkomstgrupper 2014, efter kön och hushållstyp

Antal personer

Anm.: Data: STAR 2014.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Tabell 4.2 Antal personer 65 år och äldre 2014, efter ålder, kön och hushållstyp

Antal personer och könsfördelning i procent

	Antal personer	Könsfördelning	
		Kvinnor	Män
Totalt 65+ år	1 902 000	54	46
Ensamstående	691 300	67	33
65–74 år	296 800	60	40
75–84 år	230 700	70	30
85+ år	163 700	77	23
Sammanboende	1 210 700	47	53
65–74 år	774 000	48	52
75–84 år	344 800	45	55
85+ år	92 000	45	55

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

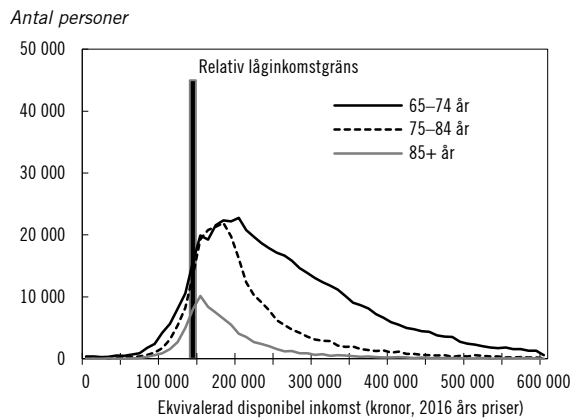
De yngre pensionärerna 65–74 år fördelar sig förhållandevis jämnt över inkomstfördelningen och har en ekonomisk standard som ligger i nivå med genomsnittet i befolkningen. Gruppen 65–74 år består av nyblivna pensionärer och en del förvärvsarbetar fortfarande, helt eller delvis. Många som går i pension får också tidsbegränsade utbetalningar av avtalspension, t.ex. under de fem första åren efter pensioneringen. De äldre pensionärerna är betydligt mer koncentrerade till den nedre delen av inkomstfördelningen. En genomsnittlig äldre pensionär (75 år och äldre) har knappt 75 procent av en yngre pensionärs (65–74 år) ekonomiska standard.

Av diagram 4.3 framgår att inkomstspridningen bland pensionärer minskar med stigande ålder. Detta framgår ännu tydligare av diagram 4.5 (män) och diagram 4.6 (kvinnor) som visar hur inkomsterna för olika åldersgrupper är fördelade över intervall om 10 000 kronor. Inom alla åldersgrupper finns en koncentration vid ca 150 000 kronor. Detta har att göra med grundskyddet i pensionssystemet som är i denna storleksordning.²¹

Med stigande ålder minskar antalet pensionärer, och kurvorna i diagrammen förskjuts nedåt. Skillnaden mellan antalet män och kvinnor blir allt större med stigande ålder på grund av att kvinnor i genomsnitt lever längre. Med stigande ålder blir fördelningen också mer sammanpressad. Detta gäller i synnerhet för kvinnor, vilket beror på att allt fler med stigande ålder kommer att ligga nära gränsen för inkomstprövade grundskyddsförmåner, t.ex. garantipension och bostadstillägg för pensionärer (BTP).

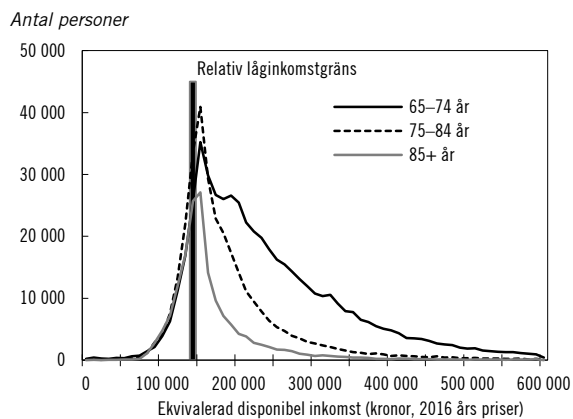
I gruppen pensionärer har kvinnor i genomsnitt lägre ekonomisk standard än män. Förutom att kvinnorna i genomsnitt är äldre, och oftare ensamstående än männen, så återspeglar deras pension också skillnader mellan könen i fråga om lön, arbetstid och yrkeslivets längd. Detta är tydligast bland de äldsta kvinnorna, som är den grupp som har minst ekonomiska resurser. I senare generationer har skillnaderna i kvinnors och mäns arbetsmarknadsbeteende minskat. Detta kommer på sikt att leda till minskade skillnader i pension mellan kvinnor och män.

Diagram 4.5 Fördelning av ekonomisk standard 2014 för män i olika åldersgrupper (65 år och äldre)

Anm.: Data: STAR 2014.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 4.6 Fördelning av ekonomisk standard 2014 för kvinnor i olika åldersgrupper (65 år och äldre)

Anm.: Data: STAR 2014.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

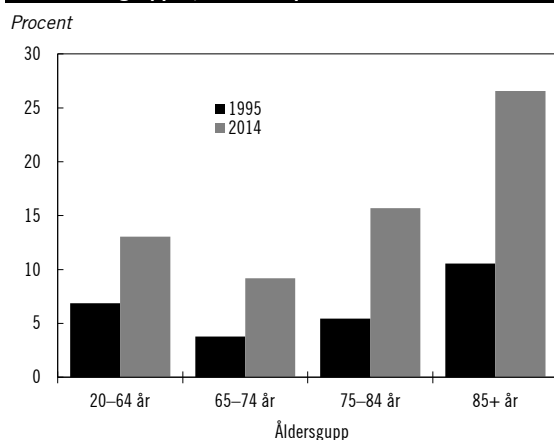
Ekonomisk utsatthet bland pensionärer

År 1995–2014 ökade andelen personer med låg relativ ekonomisk standard (dvs. andelen med en ekonomisk standard understigande 60 procent av medianen) i befolkningen som helhet (se diagram 3.4 ovan). Detta gäller även för de äldre. Ökningen har varit större för pensionärerna än för åldersgruppen 20–64 år (se diagram 4.7). I åldersgruppen 75 år och äldre nästan tredubbades andelen 1995–2014. Den ökande andelen med låg relativ ekonomisk standard bland pensionärer förklaras främst av att pensionsinkomsterna har utvecklats långsammare än förvärvsinkomsterna. Den successiva utbyggnaden av jobbskatteavdraget 2007–2010 och 2014 förstärkte ökningen av andelen pensionärer med låg relativ ekonomisk standard. Det särskilda grundavdraget för personer 65 år och äldre som infördes 2009, och som sedan har utökats i flera steg,

²¹ Det finns ingen entydig gräns utan nivån beror på individens skatt, hushållstyp, boendekostnad, vistelsetid i landet etc.

har dock delvis motverkat effekten av jobbskatteavdraget.

Diagram 4.7 Andel med låg relativ ekonomisk standard i olika åldersgrupper, 1995 respektive 2014

Anm.: Data: HEK 1995, STAR 2014.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

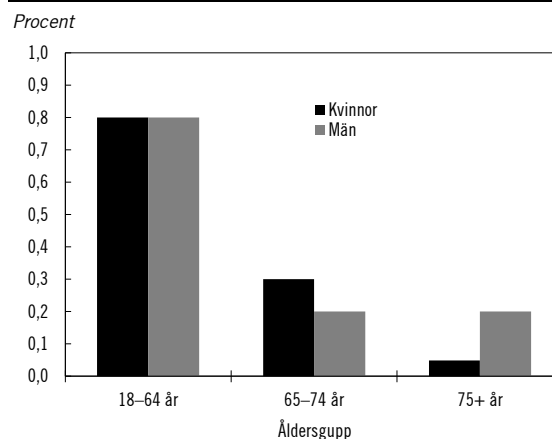
I avsnitt 3 ovan visades att andelen ekonomiskt utsatta bland pensionärer är högre för kvinnor än för män (se diagram 3.7). Andelen ökar också med stigande ålder. Om ekonomisk utsatthet i stället mäts med ett direkt mått på den faktiska levnadsstandarden blir bilden en annan. Andelen individer med mycket låg materiell standard, eller svår materiell deprivation, är lika stor för kvinnor och män (se diagram 4.8).²² Åldersgruppen 18-64 år har den högsta andelen med mycket låg materiell standard. Andelen är lägst i de äldre åldersgrupperna, i synnerhet bland personer som är äldre än 75 år.

Vid en första anblick kan det tyckas egendomligt att andelen med mycket låg materiell standard är lägre i gruppen ålderspensionärer än i gruppen där flertalet förvärvsarbetar. Det är dock inte bara inkomstens storlek som är styrande i detta sammanhang utan även hushållets förmögenhet och de utgifter som krävs för att finansiera de nödvändiga varorna och tjänsterna. Pensionärer har relativt stora finansiella förmögenheter jämfört med resten av befolkningen.²³ Pensionärer har sannolikt också betydligt lägre boenderelaterade utgifter än andra grupper i befolkningen till följd av att de redan har betalat av stora delar av sina bostadslån.

²² Begreppet svår materiell deprivation definieras i fotnot 16.

²³ Statistiska centralbyrån, Hushållens ekonomi 2007. Efter 2007 finns ingen aktuell statistik över hushållens tillgångar och skulder.

Diagram 4.8 Andel med mycket låg materiell standard 2014, efter ålder och kön

Källor: Eurostat (EU-SILC) och egna beräkningar.

5 Inkomster i den övre delen av inkomstfördelningen

Inkomsterna i den övre delen av inkomstfördelningen har sedan mitten av 1990-talet ökat mer än medianinkomsten (se diagram 3.1 ovan). Detta gäller både i absoluta och i relativa termer. Ökningstakten har dessutom varit högre för de allra högsta inkomstgrupperna, vilket har lett till en ökad spridning av inkomsterna även inom den övre delen av fördelningen. År 1995 var den genomsnittliga ekonomiska standarden för inkomstgrupp 10 ca 2,1 gånger större än medianen för ekonomisk standard i befolkningen. År 2014 hade denna kvot vuxit till ca 2,9.

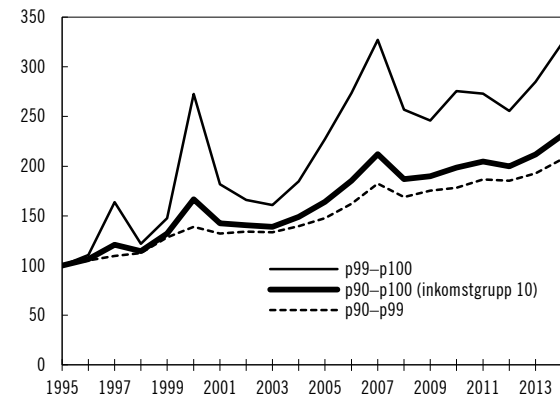
Utvecklingen varierar mellan olika undergrupper i inkomstgrupp 10 (se diagram 5.1).²⁴ För de lägsta nio tiondelarna (p90-p99) ökade inkomsterna i genomsnitt med 107 procent 1995-2014, medan den allra översta procentens inkomster (p99-p100) ökade med 223 procent. Att inkomsterna högst upp i inkomstfördelningen varierar mer mellan olika år än inkomster längre ned i fördelningen beror i hög utsträckning på realiserade kapitalvinster. Exempelvis var åren 2000 och 2007 speciella med extra höga inkomster

²⁴ Den 99:e percentilen är den inkomst som avgränsar de 1 procent av befolkningen som har högst inkomster. Den 90:e percentilen är den inkomst som avgränsar de 10 procent av befolkningen som har högst inkomster osv. p50 avser medianinkomsten i befolkningen.

från realiserade kapitalvinster, vilket syns som toppar i kurvorna i diagram 5.1.²⁵

Diagram 5.1 Inkomststillväxt i den översta delen av inkomstfördelningen 1995–2014

Index 1995=100

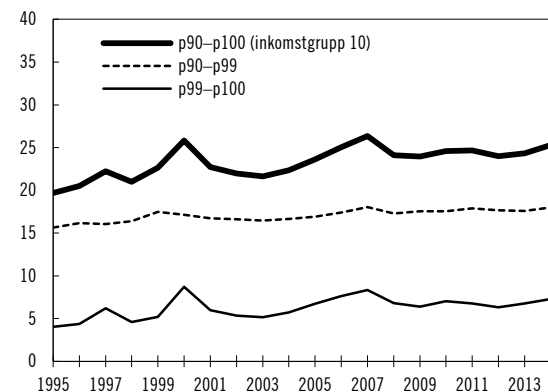

Anm.: p90–p100 avser den översta tiondelen av fördelningen av ekvivalerade disponibla inkomster, dvs. inkomstgrupp 10. p90–p99 avser den översta tiondelen exklusive den översta procenten. p99–p100 avser den översta procenten i fördelningen. Data: HEK 1995–2013, STAR 2013–2014.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 5.2 Toppinkomsternas inkomstandelar 1995–2014

Procent

Anm.: p90–p100 avser den översta tiondelen av fördelningen av ekvivalerade disponibla inkomster, dvs. inkomstgrupp 10. p90–p99 avser den översta tiondelen exklusive den översta procenten. p99–p100 avser den översta procenten i fördelningen. Data: HEK 1995–2012, STAR 2013–2014.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

För att beskriva utvecklingen i olika delar av inkomstfördelningen används också ofta s.k. inkomstandelar. Dessa beräknas som den andel av de totala disponibla inkomsterna som en viss grupp förfogar över. Den översta hundradelens andel av disponibel inkomst har ökat från 4,0 procent 1995 till 7,3 procent år 2014, dvs. en

²⁵ Kapitalvinster är mycket ojämnt fördelade mellan hushåll och starkt koncentrerade till hushåll med högst inkomst. För många handlar det dock bara om höga kapitalvinster under ett enskilt år, vid exempelvis en husförsäljning. Inkomstströrligheten i den högsta inkomstgruppen är således förhållandevis stor.

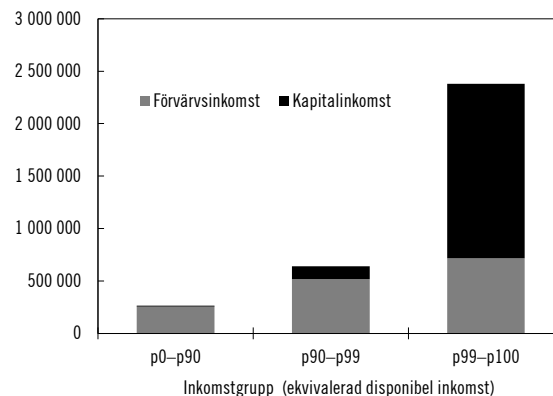
ökning med 81 procent (se diagram 5.2). För de lägsta nio tiondelarna av inkomstgrupp 10 (p90–p99) har den relativa ökningen av inkomstandelen varit avsevärt lägre. Sammantaget har inkomstandelen för inkomstgrupp 10 ökat från 19,7 procent 1995 till 25,3 procent 2014.²⁶

Toppinkomsternas sammansättning

Individuella bruttointkomster kan grovt delas upp i två kategorier, förvärvsinkomster och kapitalinkomster.²⁷ I de nedre nio tiondelarna (p0–p90) av fördelningen av ekonomisk standard är inkomsterna från kapital obetydliga (se diagram 5.3). Inom fördelningens översta tiondel är skillnaderna stora mellan olika undergrupper. För de lägsta nio tiondelarna (p90–p99) utgör kapitalinkomster i genomsnitt knappt 20 procent av den totala individuella bruttointkomsten. För den allra översta procenten (p99–p100) av inkomstfördelningen är kapitalinkomstens andel väsentligt större, ca 70 procent.

Diagram 5.3 Inkomsternas sammansättning 2014

Genomsnittlig inkomst i kronor (2016 års priser)

Anm.: Inkomster avser genomsnittlig individuell bruttointkomst av respektive inkomstslag för individer som är 20 år eller äldre. Realiserade kapitalvinster ingår i kapitalinkomsten. Data: STAR 2014.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

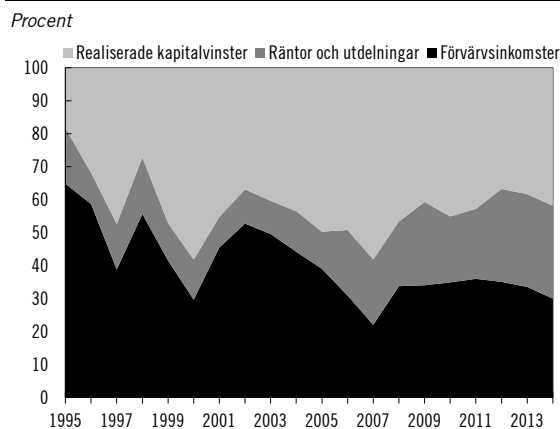
Kapitalinkomsterna har ökat i omfattning 1995–2014, och de har successivt blivit allt viktigare för

²⁶ Som jämförelse kan nämnas att inkomstandelen för inkomstgrupp 1 (dvs. de 10 procent av befolkningen med lägst ekonomisk standard) under samma period minskade från 4,0 till 3,3 procent.

²⁷ Med förvärvsinkomster avses inkomster från tjänst och näringsverksamhet samt skattepliktiga transfereringar, medan kapitalinkomster utgörs av inkomstnettot av räntor, utdelningar och realiserade kapitalvinster. Alla individer i dataunderlaget rangordnas efter ekvivalerad disponibel inkomst. p0–p90 avser de nedre nio tiondelarna av fördelningen, p90–p99 avser den översta tiondelen exklusive den översta procenten osv.

den yttersta inkomsttoppen (se diagram 5.4). Denna utveckling har bidragit till de senaste decenniernas ökade inkomstspridning i Sverige (se även avsnitten 6 och 7). Realiserade kapitalvinster utgör huvuddelen av toppprocentens kapitalinkomster. Räntor, och framför allt aktieutdelningar, har dock ökat i betydelse sedan mitten av 2000-talet. År 2014 var räntor och utdelningar i stort sett lika viktiga som förvärvsinkomster för den översta procenten i inkomstfördelningen.²⁸

Diagram 5.4 Den översta hundra delens inkomstsammansättning 1995–2014

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

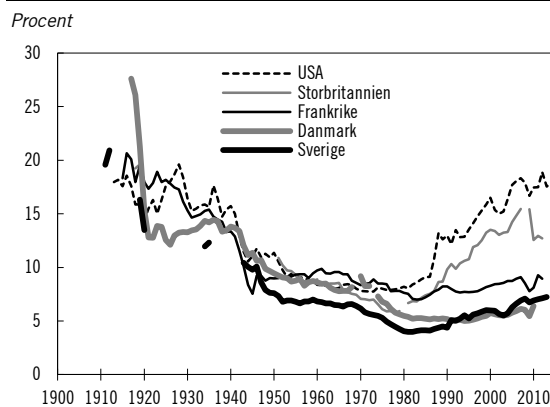
Toppinkomster i ett internationellt perspektiv

De senaste åren har forskare i ökad utsträckning publicerat historiska serier över toppinkomstandelar i olika länder. Studierna grundar sig på i princip samma sorts data (taxeringsdata), vilket gör att de är jämförbara både över tid och mellan länder. Före andra världskriget behövde endast personer med högre inkomster deklarerat sina inkomster, och av den anledningen är det främst toppens bruttointkomster som kan studeras över längre perioder. Den databas som dessa studier har medverkat till att skapa täcker i dag in nästan 30 länder över stora delar av 1900-talet.

Diagram 5.5 visar toppprocentens inkomstandel för ett urval av länder sedan början av

1900-talet.²⁹ Flera intressanta utvecklingsmönster framträder. Topprocentens inkomstandel tycks ha varit historiskt hög i början av 1900-talet i nästan samtliga länder för vilka data finns tillgängliga. Omkring en femtedel av nationalinkomsten tillföll då hundradelen med högst inkomster i be-folkningen. Från 1900-talets början till runt 1980 minskade inkomstkonzentrationen och toppprocentens inkomstandel mer än halverades i de flesta länder.

Diagram 5.5 Den översta hundra delens inkomstandel, 1900–2014

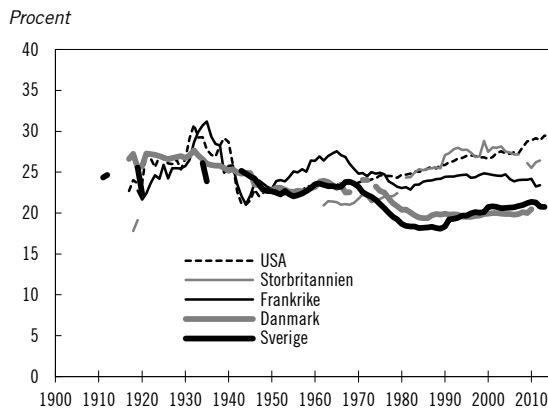
Källa: Alvaredo, Atkinson, Piketty och Saez, The Top Incomes Database, 03/02/2016.

Från åren omkring 1980 fram till i dag har toppinkomstandelarna ökat i många länder. I några länder har den yttersta toppens inkomstandel ökat kraftigt, i vissa fall (som i USA) nästan till de nivåer som existerade före första världskriget. Även i övriga anglosaxiska länder, dvs. Storbritannien, Kanada och Australien, har toppinkomstandelarna ökat markant. I de kontinental-europeiska och de nordiska länderna har utvecklingen däremot varit mindre dramatisk.

Utvecklingen ser annorlunda ut för den övriga inkomsttoppen strax under den högsta procenten (se diagram 5.6). Inkomstandelen för dessa höginkomsttagare har varit förhållandevis konstant över tiden. Detta mönster är relativt likartat i olika länder.

²⁸ Man kan spekulera i om denna förskjutning är en effekt av de gynnsammare skatteregler för egenföretagare som infördes 2006 och som vissa anser har medfört att utdelningsuttaget har ökat bland höginkomsttagare (se t.ex. Alstadsäter och Jacob, *Income Shifting in Sweden. An Empirical Evaluation of the 3:12 Rules*, Report to the Expert Group on Public Economics 2012:4).

²⁹ Data inom toppinkomstprojektet finns fritt tillgängliga på World Top Income Database (www.topincomes.parisschoolofeconomics.eu).

Diagram 5.6 Inkomstandelen för den översta tiondelen exkl. andelen för toppprocenten, 1900–2014

Anm.: Individuella bruttointkomster exkl. realiserade kapitalvinster.

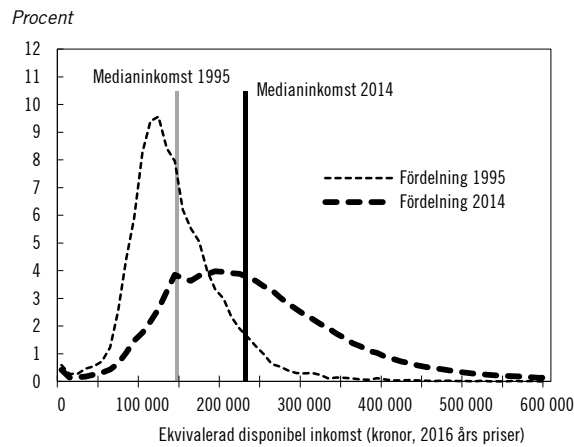
Källa: Alvaredo, Atkinson, Piketty och Saez, The Top Incomes Database, 03/02/2016.

Orsakerna bakom de ökande toppinkomstandelarna varierar mellan länder.³⁰ I exempelvis USA har toppprocentens kapitalinkomstandel minskat påtagligt sedan början av 1980-talet. Toppinkomstandelarna i USA har alltså ökat till följd av ökade löner (och andra ersättningar kopplade till arbete), inte till följd av ökade kapitalinkomster.³¹ I Sverige har däremot toppprocentens kapitalinkomstandel ökat sedan början av 1980-talet, och denna utveckling förklarar merparten av den ökade toppinkomstandelen i Sverige.

6 De samlade inkomstskillnaderna

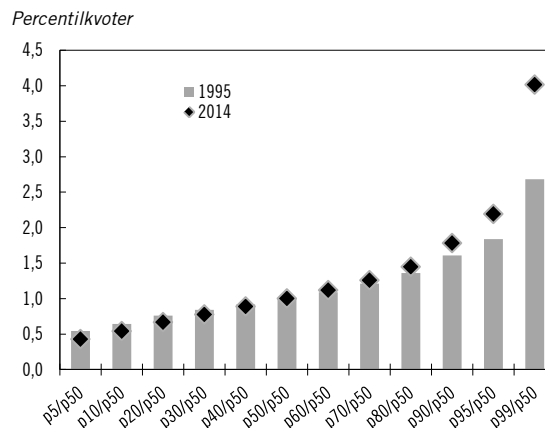
Den starka inkomstillväxten i inkomstfördelningens övre del och den svagare tillväxten i den nedre delen har lett till att den samlade inkomstfördelningen har dragits isär. Diagram 6.1 visar hur den ekonomiska standarden (ekvivalerad disponibel inkomst) fördelades 1995 respektive 2014. Att inkomsterna har ökat under perioden framgår av att fördelningen har förskjutits åt höger i diagrammet. Medianinkomsten (mätt i 2016 års priser) ökade från 138 000 kronor 1995

till 231 000 kronor 2014. Att inkomstspridningen har ökat framgår av att fördelningen har blivit mindre sammanpressad.

Diagram 6.1 Fördelning av ekonomisk standard 1995 respektive 2014

Anm.: Inkomster över 600 000 kronor visas inte i diagrammet. Negativa inkomster har satts lika med noll. Data: HEK 1995, STAR 2014.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 6.2 Percentilvärden i förhållande till medianen, 1995 respektive 2014

Anm.: Percentilkvoterna visar det relativa avståndet mellan olika percentilvärden och medianen i inkomstfördelningen. För 1995 anger exempelvis kvoten p10/p50 att inkomsten för den tionde percentilen i fördelningen var ca hälften av medianinkomsten. Kvoten p90/p50 visar att inkomsten för den 90:e percentilen var ca 1,6 gånger större än medianinkomsten 1995. Data: HEK 1995, STAR 2014.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Ett sätt att analysera förändringar i inkomstfördelningen är att studera s.k. percentilkvoter. En percentilkvot visar det relativa avståndet mellan två percentilvärden i inkomstfördelningen. Exempelvis anger den 90:e percentilen (p90) den inkomst som avgränsar de 90 procent av befolkningen som har lägst inkomster. I diagram 6.2 redovisas hur olika percentilvärden i inkomstfördelningarna 1995 och 2014 förhåller sig till medianen respektive år. Den mest påtagliga förändringen är den kraftiga ökningen av avståndet mellan den absoluta toppen och mitten

³⁰ För en utförligare redovisning, se avsnitt 5 i föregående års fördelningspolitiska redogörelse (prop. 2014/15: 100 bilaga 2).

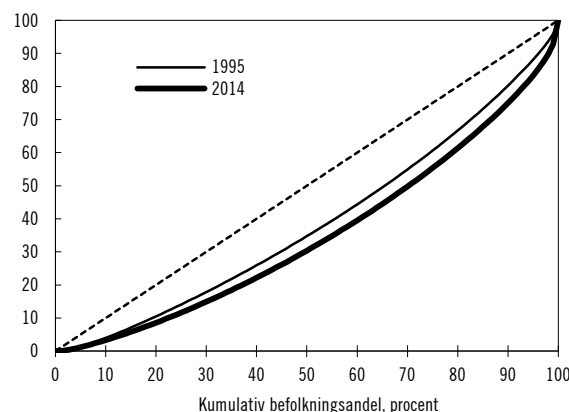
³¹ En vanlig förklaring till den kraftigt ökade koncentrationen av löneinkomster till den yttersta toppen är att marknaden numera, genom framför allt media och modern kommunikationsteknik, skapar fokus på de absolut mest högpriesterande individerna i olika verksamheter. Det möjliggör extrema inkomster för dessa individer; se t.ex. Rosen, The Economics of Superstars, The American Economic Review 71 (5), s. 845 ff., 1981.

av fördelningen (p99/p50).³² Bortsett från denna förändring förefaller det som att fördelningen i relativa termer har dragits isär på ett likartat sätt i den övre respektive den nedre delen av inkomstfördelningen.

Ojämligheten i den samlade inkomstfördelningen brukar ofta beskrivas med hjälp av Lorenzkurvan. Om befolkningens inkomster sorteras i stigande ordning visar Lorenzkurvan hur stor andel av de samlade inkomsterna som tillfaller en viss del av befolkningen (se diagram 6.3). Ju mer kurvan avviker från diagonallinjen, desto ojämna är fördelningen. Att Lorenzkurvan för 2014 ligger under kurvan för 1995 betyder att fördelningen har blivit mer ojämn. År 1995 förfogade de 20 procent som hade lägst inkomst tillsammans över 10,5 procent av (de ekvivalerade) inkomsterna. År 2014 hade denna andel sjunkit till 8,6 procent. År 1995 förfogade de 20 procent som hade högst inkomst tillsammans över 33,3 procent av inkomsterna. År 2014 hade denna andel stigit till 38,6 procent.

Diagram 6.3 Lorenzkurvan, 1995 respektive 2014

Kumulativ inkomstandel, procent

Anm.: Data: HEK 1995, STAR 2014.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

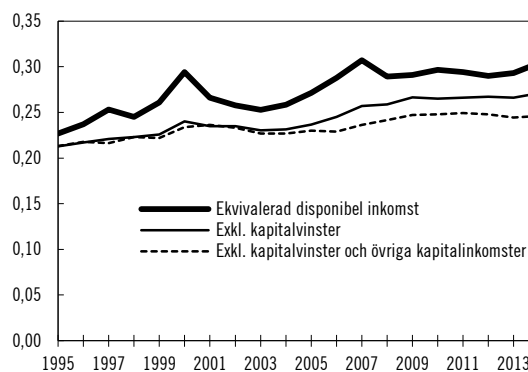
Gini-koefficienten är det vanligast förekommande sammanfattande måttet på spridningen i en inkomstfördelning. Gini-koefficienten kan definieras utifrån Lorenz-kurvan i diagram 6.3, nämligen som kvoten mellan den yta som avgränsas av diagonallinjen och Lorenzkurvan och den totala ytan under diagonallinjen. Gini-koefficienten kan anta värden mellan 0 och 1. Vid maxi-

mal ekonomisk jämlikhet (alla har samma inkomst) antar koefficienten värdet 0. Vid maximal ojämlikhet (en person får alla inkomster) antar koefficienten värdet 1.³³

Mellan 1995 och 2014 ökade Gini-koefficienten för ekvivalerad disponibel inkomst från 0,227 till 0,304 (se diagram 6.4). Detta innebär att inkomstskillnaderna, mätt på detta sätt, ökade med 34 procent. Gini-koefficienten har ökat gradvis under perioden, men den varierar relativt mycket mellan olika år. År 2000 och 2007 var speciella med extra höga inkomster från realiserade kapitalvinster, vilket syns som toppar i kurvan för Gini-koefficienten. Den ekonomiska krisen som inleddes 2008, med kraftigt fallande kapitalvinster till följd av en svag utveckling på aktie- och bostadsmarknaden, fick till följd att inkomstskillnaderna föll tillbaka från 2007 års historiskt höga nivå. År 2009–2014 har Gini-koefficienten återigen ökat något.

Diagram 6.4 Gini-koefficientens utveckling 1995–2014

Gini-koefficienten

Anm.: Data: För serierna ekvivalerad disponibel inkomst inklusive resp. exklusive kapitalvinster används HEK 1995–2010 och TRIF 2011–2014. För serien där även övriga kapitalinkomster exkluderas används HEK 1995–2012 och STAR 2013–2014. Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

I diagram 6.4 redovisas även utvecklingen när hushållens inkomster mäts exklusive kapitalvinster. Denna utveckling är av betydelse då kapitalvinsterna varierar kraftigt mellan enskilda år och inte speglar individens avkastning på kapital på ett helt rättvisande sätt (de syns bara det år när tillgångarna realiserats, medan värdet kan ha byggts upp under flera år). När kapitalvinsterna

³² Den 99:e percentilen är den inkomst som avgränsar de 1 procent av befolkningen som har högst inkomster. p50 avser medianinkomsten i befolkningen.

³³ En mer konkret tolkning av Gini-koefficienten är att den kan kopplas till hur stor förväntad inkomstskillnad det är mellan två slumpmässigt valda individer. Om medelinkomsten är 200 000 kronor, och om Gini-koefficienten är 0,25, kan den förväntade skillnaden uttryckas som $2 \cdot 0,25 \cdot 200\,000$, dvs. 100 000 kronor. Om Gini-koefficienten i stället är 0,30, blir den förväntade skillnaden $2 \cdot 0,30 \cdot 200\,000 = 120\,000$ kronor.

rensas bort blir variationerna mellan åren betydligt mindre. Den långsiktiga trenden mot ökade inkomstskillnader finns dock fortfarande kvar.

Om även övriga kapitalinkomster (räntor och utdelningar) exkluderas blir den trendmässiga ökningen av inkomstspridningen något flackare. Sett över hela perioden 1995–2014 är det därför tydligt att ökade kapitalinkomster kan förklara en betydande del av de ökade inkomstskillnaderna. Men inkomstspridningen ökar i stort sett kontinuerligt även när samtliga inkomster från kapital exkluderas. Detta visar att utvecklingen av andra inkomstslag än kapitalinkomster, t.ex. löneinkomster, transfereringar och skatter, också har påverkat utvecklingen (se även avsnitt 7 nedan).

Sverige jämfört med andra länder

Internationellt jämförbar statistik över inkomstfördelningen i olika länder sammanställs regelbundet av olika statistikproducenter. Den mest aktuella statistiken kommer från Eurostat och avser inkomståret 2013. Sverige har i ett internationellt perspektiv en mycket jämn inkomstfördelning. Vid en jämförelse mellan EU:s medlemsländer 2013 framgår att Slovenien, Tjeckien, Sverige och Finland hade de lägsta inkomstskillnaderna (se tabell 6.1). Gini-koefficienten för Sverige var ca 0,25, vilket kan jämföras med ca 0,31 för EU som helhet.³⁴

Inkomstskillnaderna har ökat i många EU-länder under 2000-talet. I 19 av 25 länder för vilka data finns tillgängliga både 2000 och 2013 har Gini-koefficienten ökat. Krisåren 2008–2010 sjönk Gini-koefficienten i en majoritet av EU-länderna, vilket tillfälligt bromsade utvecklingen mot ökade inkomstskillnader i dessa länder.³⁵ År 2010–2013 har inkomstskillnaderna återigen ökat i flertalet medlemsländer. Ett liknande mönster framträder i en OECD-rapport som under-

söker hur inkomstfördelningen i OECD-länderna påverkades av den ekonomiska utvecklingen under krisåren. I rapporten konstateras också bl.a. att krisen i flertalet länder endast har haft små effekter på de samlade inkomstskillnaderna.³⁶

Tabell 6.1 Inkomstskillnader inom EU 2000–2013

Gini-koefficienter

	2013	2007	2000
Slovenien	0,25	0,23	0,22
Tjeckien	0,25	0,25	0,25
Sverige	0,25	0,24	0,24
Finland	0,26	0,26	0,27
Belgien	0,26	0,28	0,28
Slovakien	0,26	0,24	---1)
Nederländerna	0,26	0,28	0,27
Österrike	0,28	0,28	0,24
Danmark	0,28	0,25	0,22
Malta	0,28	0,28	0,30 ²⁾
Ungern	0,28	0,25	0,25
Luxemburg	0,29	0,28	0,27
Frankrike	0,29	0,30	0,27
Kroatien	0,30	---1)	---1)
Tyskland	0,31	0,30	0,25
Irland	0,31	0,30	0,29
Polen	0,31	0,32	0,30
Storbritannien	0,32	0,34	0,35
Italien	0,32	0,31	0,29
Grekland	0,35	0,33	0,33
Portugal	0,35	0,36	0,37
Spanien	0,35	0,32	0,33
Rumänien	0,35	0,36	0,30
Cypern	0,35	0,29	---1)
Litauen	0,35	0,35	0,31
Bulgarien	0,35	0,36	0,26
Lettland	0,36	0,38	0,34 ²⁾
Estland	0,36	0,31	0,35

Anm. 1: I tabellen rangordnas länderna efter storleken på Gini-koefficienten 2013. Inkomster exkl. kapitalvinster.

Anm. 2: 1) Data saknas. 2) Data saknas för 2000; i stället används data för 1999. Källa: Eurostat (EU-SILC).

³⁴ Eurostats och regeringens beräkningar av Gini-koefficienten är inte helt jämförbara på grund av olikheter med avseende på data och metodval. Eurostat använder t.ex. ett mindre individurval, en annan ekvivalensskala och inkluderar inte kapitalvinster i inkomstbegreppet.

³⁵ Det är viktigt att vara försiktig vid tolkningen av dessa data. I vissa länder har inkomstskillnaderna minskat till följd av att inkomsterna har minskat för breda grupper i befolkningen, vilket knappast är en önskvärd utveckling. Inkomstskillnaderna faller t.ex. om inkomsterna minskar för hela befolkningen, och om minskningen är större för höginkomsttagare än för låginkomsttagare.

³⁶ Se Rising Inequality: Youth and Poor Fall Further Behind (OECD 2014).

7 Fördjupning: Olika inkomstslags effekter på inkomstfördelningen

För att få en bild av varför inkomstspridningen förändras kan man se närmare på utvecklingen av de olika inkomstslagen, t.ex. faktorinkomster, transfereringar och skatter. Det finns en omfattande litteratur som analyserar hur olika inkomstslag, på olika sätt bidrar till den totala spridningen av disponibla inkomster i befolkningen. Det kan göras på flera sätt. En ansats är att beräkna spridningen stegvis. Först beräknas då ojämnheten hos ett inkomstslag, t.ex. faktorinkomster, och därefter läggs inkomstslagen till ett i taget. Efter varje ny komponent beräknas spridningen på nytt och jämförs med det tidigare resultatet. En annan ansats är att dela upp den disponibla inkomsten i olika inkomstslag och därefter beräkna dels hur stort inkomstslaget är i relation till den disponibla inkomsten och dels hur inkomstslaget är fördelat i relation till den disponibla inkomsten.³⁷

De båda ansatserna kan komma till olika slutsatser beträffande ett inkomstslags utjämnade egenskaper. I själva verket beskriver de två ansatserna olika saker. Den stegvisa ansatsen kan sägas beskriva ett inkomstslags utjämnade egenskaper i förhållande till fördelningen av närmast föregående inkomstslag (eller aggregat av inkomstslag), medan den andra ansatsen beskriver samma inkomstslags utjämnade egenskaper i förhållande till fördelningen av total disponibel inkomst.³⁸ Här används den andra ansatsen eftersom den ger större möjligheter att resonera kring vilka effekter förändringar i respektive inkomstslags storlek och fördelning har haft på den totala inkomstspridningen.

Analysen visar att kapitalinkomster och realiserade kapitalvinster är de inkomstslag som har haft störst betydelse för den ökade inkomstspridningen 1995–2014, både genom att de har ökat i omfattning och att de har blivit mer

ojämnt fördelade i relation till den disponibla inkomsten. Ett flertal transfereringar har i högre grad fördelats till personer med lägre disponibel inkomst, men eftersom dessa transfereringar samtidigt har minskat i storlek i förhållande till den disponibla inkomsten är det svårt att avgöra hur de har bidragit till utvecklingen av inkomstspridningen. Detta gäller för skattpliktiga transfereringar som pensioner, sjukpenning och arbetslöshetsersättning samt för skattefria transfereringar som bostadsbidrag och ekonomiskt bistånd. Skatternas betydelse för den ökade inkomstspridningen är också oklar. Skatterna betalades 2014 i högre utsträckning av personer med höga disponibla inkomster, men samtidigt har skatternas storlek i relation till disponibel inkomst minskat.

Koncentrationskurvor, koncentrationsindex och vikter

Varje inkomstslag påverkar den totala inkomstspridningen genom två faktorer, dels en vikt som anger inkomstslagets relativa storlek i förhållande till den disponibla inkomsten och dels inkomstslagets s.k. koncentrationsindex.³⁹ Innebörden av begreppet koncentrationsindex förstås enklast genom att betrakta ett inkomstslags koncentrationskurva. Koncentrationskurvan visar hur inkomstslaget är fördelat i befolkningen när individerna rangordnas efter total disponibel inkomst (se diagram 7.1). För inkomstslag som är relativt jämnt fördelade över inkomstfördelningen ligger koncentrationskurvan nära den diagonala jämlikhetslinjen. Jämlikhetslinjen motsvarar en situation där alla individer har lika stor andel av inkomstslaget. För inkomstslag som är koncentrerade till personer med höga disponibla inkomster ligger koncentrationskurvan under jämlikhetslinjen. För inkomstslag som är koncentrerade till personer med låga disponibla inkomster ligger koncentrationskurvan i stället över jämlikhetslinjen.

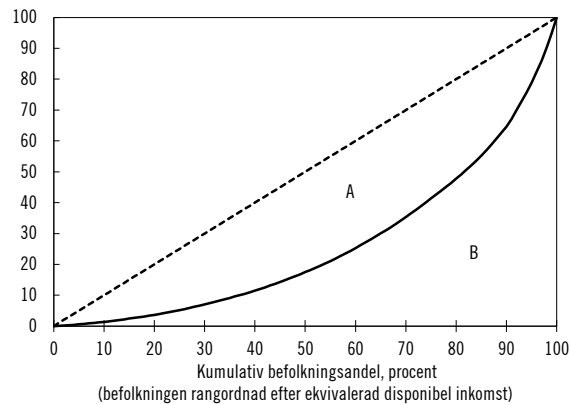
³⁷ Det är ekvivalerade inkomster som avses i det här avsnittet, även om det inte skrivs ut explicit. Exempelvis är det genomgående ekvivalerad disponibel inkomst som avses när begreppet disponibel inkomst används. Det gäller också för de olika inkomstslag som bygger upp den disponibla inkomsten (för t.ex. transfereringsinkomster är det således ekvivalerade transfereringsinkomster som avses).

³⁸ Den stegvisa ansatsen används i avsnitt 8. En nackdel med denna metod är att den ordning i vilken inkomstslagen adderas till varandra kan ha betydelse för beräkningen av ett visst inkomstslags utjämnade egenskaper. Med den andra dekomponeringsmetoden uppkommer inte denna problematik.

³⁹ Det finns flera olika dekomponeringsmetoder, men den som analysen i detta avsnitt utgår från presenterades först i Kakwani, Applications of Lorenz Curves in Economic Analysis, *Econometrica*, 45(3), 1977. Metoden har sedan vidareutvecklats, se t.ex. Lerman och Yitzhaki, Income Inequality Effects by Income, *The Review of Economics and Statistics* 67(1), 1985.

Diagram 7.1 Hypotetisk koncentrationskurva

Andel av totala inkomster från inkomstslaget, procent

Koncentrationsindexet är en numerisk representation av koncentrationskurvan, på samma sätt som Gini-koefficienten är en numerisk representation av Lorenzkurvan (se avsnitt 6).⁴⁰ Beräkningen sker på samma sätt som för Gini-koefficienten, dvs. som kvoten mellan ytorna (A) och (A+B) i diagram 7.1. I det fall koncentrationskurvan ligger ovanför jämlikhetslinjen görs beräkningen på motsvarande sätt, men indexet erhåller ett negativt värde. Koncentrationsindexet kan därför anta värden mellan -1 och 1.

Koncentrationsindexet är således ett sammanfattande mått på fördelningsprofilen för ett visst inkomstslag. Storleken på koncentrationsindexet i förhållande till Gini-koefficienten för totala disponibla inkomster ger information om inkomstslaget bidrar till att öka eller minska spridningen i disponibel inkomst.

- Om koncentrationsindexet är större än Gini-koefficienten är inkomstslaget i högre grad än den disponibla inkomsten koncentrerat till personer i den övre delen av inkomstfördelningen. Inkomstslaget är då regressivt och bidrar till att öka spridningen i disponibel inkomst.
- Om koncentrationsindexet är mindre än Gini-koefficienten är inkomstslaget i högre grad än den disponibla inkomsten koncentrerat till personer i den nedre delen av inkomstfördelningen. Inkomstslaget är då progressivt och bidrar till att minska spridningen i disponibel inkomst.

Förändringar över tid

Ett inkomstslags effekt på den totala ojämnheten i inkomstfördelningen kan förändras över tiden genom att dess vikt eller dess koncentration förändras. Om koncentrationsindexet ökar (vid given vikt), dvs. om inkomstslaget i högre grad tillfaller personer med höga disponibla inkomster, tenderar den totala ojämnheten i inkomstfördelning att öka. Detta gäller oavsett om inkomstslaget i utgångsläget är regressivt eller progressivt. Effekten av en förändrad vikt (vid given koncentration) beror däremot på om inkomstslaget är regressivt eller progressivt. En marginellt ökad vikt för ett regressivt inkomstslag bidrar till en ökning av den totala ojämnheten i inkomstfördelningen. En marginellt ökad vikt för ett progressivt inkomstslag bidrar i stället till en minskning av den totala ojämnheten.

Vid en samtidig förändring av inkomstslagens vikt och koncentrationsindex är det inte alltid givet hur den totala ojämnheten kommer att utvecklas. Förändringarna kan gå i samma riktning och förstärka varandra, men de kan också gå i motsatt riktning och motverka varandra. Om t.ex. vikten ökar för ett inkomstslag som blir mer koncentrerat till höginkomsttagare, kommer förändringarna sammantaget att öka inkomstspridningen. Om vikten i stället minskar för ett inkomstslag som blir mer koncentrerat till höginkomsttagare, kommer den sammantagna effekten på den totala inkomstspridningen att bero på vilken av förändringarna (vikt eller koncentration) som dominerar.

I redogörelsen nedan visas hur vikter och koncentrationsindex har utvecklats för olika inkomstslag 1995–2014. Utifrån de förändringar som observeras förs ett resonemang om förändringarna kan antas ha bidragit till att öka eller minska den totala inkomstspridningen.

Faktorinkomster

Faktorinkomsterna, t.ex. löne- och kapitalinkomster, är det överlägset största inkomstslaget. Faktorinkomsterna är koncentrerade till personer med högre disponibla inkomster. I tabell 7.1 syns detta genom att koncentrationsindexet för faktorinkomsterna har ett positivt värde. Koncentrationsindexet för faktorinkomsterna är dessutom större än Gini-koefficienten (ca 0,30),

⁴⁰ För total disponibel inkomst är Lorenz- och koncentrationskurvan per definition samma sak.

vilket innebär att faktorinkomsterna är mer ojämnt fördelade över inkomstfördelningen än den totala disponibla inkomsten. Faktorinkomsterna är således ett regressivt inkomstslag som bidrar till att öka spridningen i disponibel inkomst. Om omfattningen av faktorinkomsterna ökar (vid oförändrad koncentration) kommer därför spridningen i totala disponibla inkomster att öka.

Tabell 7.1 Faktorinkomsternas vikter och koncentrationsindex 1995 resp. 2014

	Vikt		Koncentrationsindex	
	1995	2014	1995	2014
Faktorinkomster	0,97	0,99	0,38	0,42
Löne- och företagarinkomst	0,89	0,84	0,37	0,34
Kapitalink. exkl. realiserade kapitalvinster	0,05	0,07	0,47	0,78
Realiserade kapitalvinster	0,02	0,08	0,81	0,87

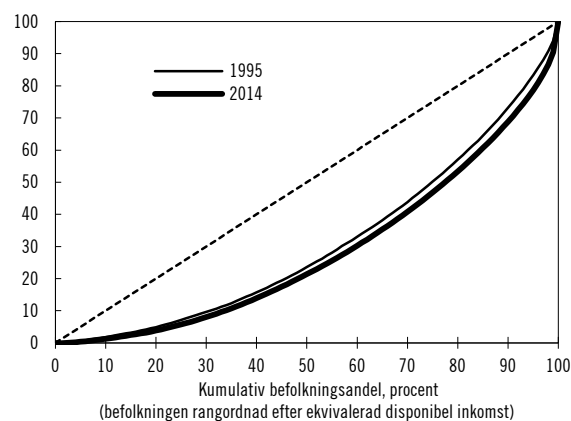
Anm.: Data: HEK 1995, STAR 2014.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Faktorinkomsternas koncentrationsindex har ökat över tid. År 1995 förfogade de 50 procent som hade högst disponibel inkomst tillsammans över ca 75 procent av de totala faktorinkomsterna. År 2014 hade andelen stigit till ca 80 procent av de totala faktorinkomsterna (se diagram 7.2). Utöver den ökade koncentrationen har även faktorinkomsternas vikt (andelen av den totala disponibla inkomsten) ökat. Sammantaget har därför faktorinkomsternas förändring 1995–2014 bidragit till att öka den samlade inkomstspridningen.

Diagram 7.2 Koncentrationskurvan för faktorinkomster, 1995 resp. 2014

Andel av totala faktorinkomster, procent

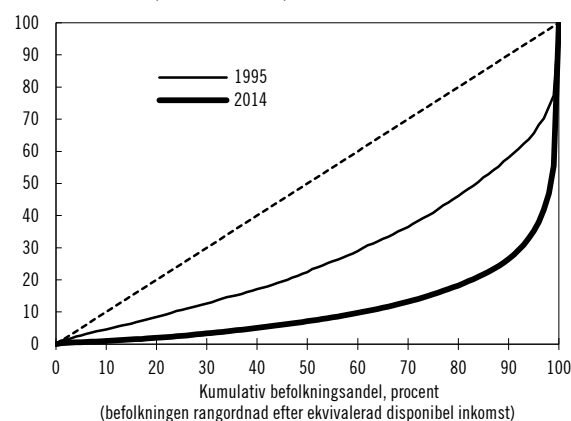

Anm.: Om alla har lika stor (ekvivalerad) faktorinkomst sammanfaller koncentrationskurvan med den diagonala jämlikhetslinjen. Data: HEK 1995, STAR 2014.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 7.3 Koncentrationskurvan för kapitalinkomster (exkl. realiserade kapitalvinster), 1995 resp. 2014

Andel av totala kapitalinkomster, procent

Anm.: Data: HEK 1995, STAR 2014.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Den ökade koncentrationen av faktorinkomster till den övre delen av inkomstfördelningen kan i huvudsak förklaras av en ökad koncentration av kapitalinkomster och realiserade kapitalvinster. Löneinkomsternas fördelning över inkomstskalet har däremot varit förhållandevis konstant 1995–2014. Kapitalinkomsterna (räntor och utdelningar) har successivt blivit mer koncentrerade till den yttersta toppen av inkomstfördelningen (se diagram 7.3). Den översta procentens andel av de samlade kapitalinkomsterna har ökat från 23 procent 1995 till ca 45 procent 2014. Omfattningen av kapitalinkomster och realiserade kapitalvinster har också ökat över tiden (dvs. deras vikt har ökat). Eftersom dessa inkomstslag är så starkt koncentrerade till den övre delen av inkomstfördelningen har den ökade omfattningen i sig också bidragit till en ökning av den samlade inkomstspridningen.

Skattepliktiga transfereringar

De skattepliktiga transfereringarna är sammantaget relativt jämnt fördelade mellan personer med höga respektive låga inkomster. I tabell 7.2 visas detta genom att koncentrationsindexet för de samlade skattepliktiga transfereringarna har ett värde som ligger relativt nära noll (0,08 för år 2014). Eftersom koncentrationsindexet är mindre än Gini-koefficienten (ca 0,30), är detta inkomstslag mer jämnt fördelat över inkomstfördelningen än den disponibla inkomsten. De skattepliktiga transfereringarna är således ett progressivt inkomstslag som bidrar till att minska spridningen i disponibel inkomst. En mar-

ginell ökning av omfattningen av de skattepliktiga transfereringarna (vid oförändrad koncentration) skulle därför bidra till att minska ojämnheten i fördelningen av disponibla inkomster.

Tabell 7.2 De skattepliktiga transfereringarnas vikter och koncentrationsindex 1995 resp. 2014

	Vikt		Koncentrationsindex	
	1995	2014	1995	2014
Skattepliktiga transfereringar	0,39	0,29	0,10	0,08
Pensioner	0,26	0,22	0,18	0,10
Föräldrapenning	0,03	0,02	-0,14	-0,13
Sjukpenning	0,03	0,02	0,09	0,02
Arbetslöshetsersättning	0,07	0,01	-0,11	-0,27
Övrigt	0,01	0,02	0,02	0,25

Anm.: I inkomstslaget pensioner ingår förtidspension före 2003 och sjuk- och aktivitetsersättning från 2003 och framåt. Data: HEK 1995, STAR 2014.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Koncentrationsindexet för de samlade skattepliktiga transfereringarna har minskat något 1995–2014. Dessa transfereringsinkomster har således blivit mer koncentrerade till personer med lägre inkomster, vilket har haft en utjämnande effekt på inkomstfördelningen. Samtidigt har de skattepliktiga transfereringarnas andel av totala disponibla inkomster minskat, vilket har tenderat att försvaga de skattepliktiga transfereringarnas utjämnande effekt. Dessa två motverkande effekter, ökad koncentration till lägre inkomstgrupper och minskad vikt, gör att det den samlade effekten av de skattepliktiga transfereringarnas förändring 1995–2014 är oklar.

Pensioner är det största inkomstslaget bland de skattepliktiga transfereringarna. Pensionerna har under den aktuella perioden 1995–2014 blivit mer jämnt fördelade mellan olika inkomstgrupper (dvs. koncentrationsindexet har minskat).⁴¹ Detta är en effekt av att pensionärskollektivet hela tiden omsätts och att de nya pensionärerna i genomsnitt har en högre pension än de redan pensionerade. Inkomstpensionens betydelse ökar och andelen garantipensionärer minskar successivt. Samtidigt har pensionernas andel av den totala disponibla inkomsten minskat under perioden, vilket tenderar att minska pensionernas inkomstutjämnande effekt.

⁴¹ Före 2003 ingår förtidspension i inkomstslaget pensioner. Från 2003 och framåt ingår sjuk- och aktivitetsersättning.

För sjukpenning och arbetslöshetsersättning har utvecklingen varit likartad som för pensioner. Det har skett en ökat koncentration till personer med lägre inkomster, vilket haft en utjämnande effekt på inkomstfördelningen. Samtidigt har andelen av den samlade disponibla inkomsten minskat, vilket har haft en motverkande effekt.

Skattefria transfereringar

Skattefria transfereringar är tydligt koncentrerade till personer med låga inkomster. I tabell 7.3 framgår detta genom att koncentrationsindexet för de skattefria transfereringarna har ett negativt värde. Dessa transfereringar är således ett progressivt inkomstslag som bidrar till att trycka ihop inkomstfördelningen. En marginell ökning av omfattningen av de skattefria transfereringarna skulle, vid oförändrad koncentration, därför bidra till att minska ojämnheten i fördelningen av disponibla inkomster.

År 1995–2014 har de skattefria transfereringarna blivit mindre koncentrerade till låginkomsttagare. År 1995 förfogade de 50 procent av befolkningen med lägst disponibel inkomst över ca 75 procent av de totala skattefria transfereringarna. År 2014 hade denna andel sjunkit till 71 procent. Samtidigt har de skattefria transfereringarnas andel av den disponibla inkomsten minskat, vilket innebär att utjämnningseffekten av de skattefria transfereringarna sammantaget har avtagit.

Tabell 7.3 De skattefria transfereringarnas vikter och koncentrationsindex 1995 resp. 2014

	Vikt		Koncentrationsindex	
	1995	2014	1995	2014
Skattefria transfereringar	0,06	0,05	-0,34	-0,30
Bostadsbidrag	0,02	0,01	-0,44	-0,50
Ekonomiskt bistånd	0,01	0,01	-0,58	-0,67
Barnbidrag	0,03	0,02	-0,23	-0,16
Övrigt	0,03	0,02	-0,24	-0,23

Anm.: Data: HEK 1995, STAR 2014.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Barnbidraget är det enskilt största inkomstslaget bland de skattefria transfereringarna, och bidraget är koncentrerat till grupper med lägre disponibla inkomster. År 1995–2014 har barnbidraget dock förskjutits mot grupper med högre inkomster, vilket framgår av att koncentrationsindexet har ökat. Samtidigt har också bidragets

andel av den disponibla inkomsten minskat, vilket gör att utjämningseffekten av barnbidraget sammantaget har minskat något. Barnbidragets förskjutning mot grupper med högre inkomster är en effekt av den starka inkomstutvecklingen för barnfamiljer. En möjlig förklaring till denna utveckling kan vara att många väljer att skaffa barn senare, då de har hunnit bli mer etablerade på arbetsmarknaden. En annan bidragande orsak kan vara att kvinnor med barn, i större utsträckning än andra grupper, har ökat sin arbetstid (och sin arbetsinkomst) under perioden.

Ekonomiskt bistånd och bostadsbidrag är två inkomstprövade transfereringar som är koncentrerade till låginkomstgrupper, och som båda har en tydligt utjämnade effekt. Koncentrationen har förstärkts över tid så att en större andel av dessa transfereringar går till personer med låga inkomster. Samtidigt har deras andel av den disponibla inkomsten minskat, vilket gör det oklart huruvida den utjämnande effekten totalt sett har ökat eller minskat för dessa transfereringar.

Skatter

Hushållens direkta skatter kan delas in i kapital-skatter, skatt på realiserade kapitalvinster samt inkomstskatter och övriga skatter (t.ex. den tidigare fastighetsskatten och förmögenhetsskatten). Skatterna kan i det här sammanhanget ses som transfereringar från hushållen. Skatternas andel av den disponibla inkomsten (vikterna) antar därför negativa värden. Vid en analys av skatternas utjämnande effekt utifrån koncentrationsindex blir resonemanget också omvänt. En skatt med ett koncentrationsindex som är större än Gini-koefficienten bidrar till en jämnare inkomstfördelning genom att den är koncentrerad till personer med höga inkomster.

Personer med högre inkomster betalar mer skatt än personer med lägre inkomster. I tabell 7.4 visas detta genom att koncentrationsindexet för de samlade skatterna har ett stort positivt värde. De samlade skatterna är således ett progressivt inkomstslag som bidrar till att minska spridningen i disponibel inkomst. År 2014 betalade de 50 procent som hade högst disponibel inkomst tillsammans närmare 80 procent av de totala skatterna (se diagram 7.4).

Tabell 7.4 Skatternas vikter och koncentrationsindex 1995 resp. 2014

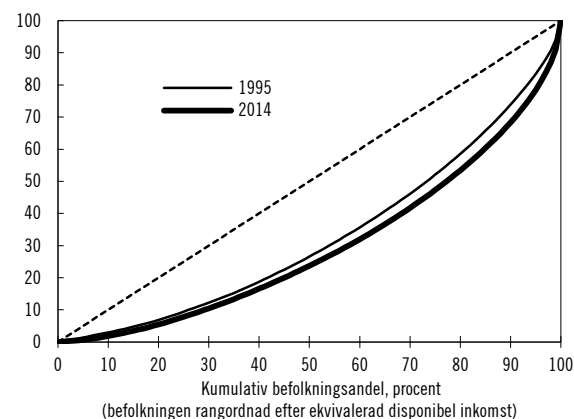
	Vikt		Koncentrationsindex	
	1995	2014	1995	2014
Skatter	-0,44	-0,32	0,35	0,39
Kapitalskatt	-0,01	-0,01	0,48	0,80
Reavinstskatt	0,00	-0,02	0,81	0,88
Inkomstskatt och övriga direkta skatter	-0,43	-0,29	0,34	0,34

Anm.: Data: HEK 1995, STAR 2014.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 7.4 Koncentrationskurvan för de samlade skatterna, 1995 resp. 2014

Andel av totala skatter, procent

Anm.: Data: HEK 1995, STAR 2014.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Koncentrationsindexet för de samlade skatterna har ökat något 1995–2014. Den ökade koncentrationen av skatter till personer med höga inkomster är i huvudsak resultatet av en ökad koncentration av kapital-skatter och skatter på realiserade kapitalvinster. Detta är i sin tur en följd effekt av att kapitalinkomster och inkomster från realiserade kapitalvinster har blivit mer koncentrerade till toppen av inkomstfördelningen (se faktorinkomster ovan). Koncentrationen av inkomstskatter och övriga skatter är däremot i stort sett oförändrad.

En ökad koncentration av skatter till den övre delen av inkomstfördelningen innebär att skatterna ur detta perspektiv har blivit mer utjämnande. Samtidigt har dock skatterna sänkts kraftigt under den aktuella perioden. Det har exempelvis införts en skattereduktion för den allmänna pensionsavgiften och ett jobbskatteavdrag. Vidare har fastighets- och förmögenhetsskatten avskaffats. Skatternas vikt i den samlade inkomstfördelningen har därmed minskat, vilket gör att den sammantagna effekten av skatternas påverkan på inkomstspridningen är oklar.

8 Inkomstskillnader när hänsyn tas till offentliga välfärdstjänster

En stor del av den offentliga sektorns omfördelning sker i form av subventionerade tjänster, som t.ex. skola och hälsovård. Eftersom värdet av de offentligt finansierade tjänsterna inte ingår i den disponibla inkomsten tenderar traditionella fördelningsanalyser som använder disponibel inkomst som inkomstbegrepp att underskatta välfärden.⁴² Då förmånerna är generella och tillfaller alla, utan hänsyn till betalningsförmåga, kommer också de uppmätta inkomstskillnaderna att över-skattas. Jämförelser över tid kan också påverkas om den offentliga konsumtionen växer snabbare eller långsammare än de disponibla inkomsterna. Jämförelser mellan länder påverkas också då omfattningen och inriktningen av den offentligt finansierade välfärdskonsumtionen skiljer sig mellan länder.

Mot denna bakgrund är det angeläget att komplettera de traditionella fördelningsanalyserna genom att försöka belysa hur de offentliga tjänsterna är fördelade i befolkningen.⁴³ Hur den svenska inkomstfördelningen påverkas om hänsyn tas till offentligt subventionerade välfärdstjänster har analyserats i flera tidigare fördelningspolitiska redogörelser. Ett huvudresultat är att barn och ungdomar som erhåller subventionerad utbildning samt deras familjer lyfts upp i inkomstfördelningen i förhållande till hushåll med enbart vuxna. Detsamma gäller äldre som erhåller vård- och omsorgstjänster och därigenom lyfts i förhållande till yngre och mindre vårdbehövande åldrar. Kvinnor mottar totalt sett mer subventionerade välfärdstjänster än män, vilket har en utjämnande effekt på skillnaderna i ekonomisk välfärd mellan kvinnor och män.⁴⁴

I den följande redogörelsen förutsätts alla i hushållet ha lika stor nytta av subventionen, exempelvis till ett barns utbildning, eftersom alla i hushållet annars skulle behöva bidra till att betala för tjänsten. Värdet av offentliga tjänster antas inte bero på familjens storlek eller samman-

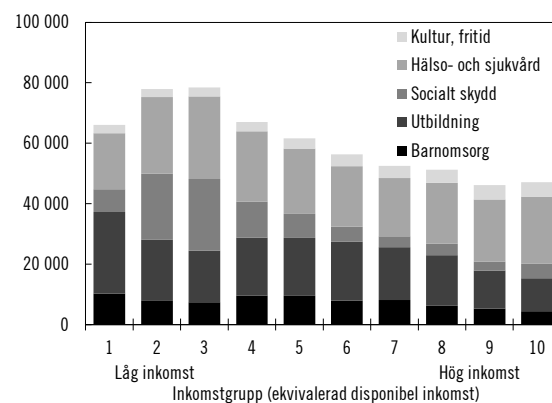
sättning, dvs. det uppstår inga stordriftsfördelar för denna typ av resursomfördelning. De totala subventionerna räknas samman för varje hushåll och fördelas sedan lika på varje medlem i hushållet. Det utvidgade inkomstbegrepp som används i resten av det här avsnittet – utökad inkomst – avser summan av kontant disponibel inkomst (justerad för försörjningsbörd) och beräknad total subvention per person.

SCB:s simuleringsmodell FASIT används för att beräkna en stor del av de offentliga individuella tjänsterna och för att fördela dessa till individerna (se underbilagan för en beskrivning av hur värdet av olika offentliga välfärdstjänster har beräknats).⁴⁵ Denna redogörelse baseras på senast tillgängliga data för 2013 och inkluderar välfärdstjänster inom områdena utbildning, barnomsorg, hälso- och sjukvård, socialt skydd (främst äldreomsorg) samt fritid och kultur.⁴⁶

Välfärdstjänsterna ökar i betydande grad det ekonomiska välståndet i alla inkomstgrupper. Välfärdstjänsterna bidrar också till en jämnare fördelning av det ekonomiska välståndet genom att värdet av dem är större i de lägre inkomstgrupperna än i de högre (se diagram 8.1). I de tre lägsta inkomstgrupperna motsvarar de offentliga tjänsterna 66 000–78 000 kronor per individ och år, medan värdet i de tre högsta inkomstgrupperna motsvarar kring 50 000 kronor.

Diagram 8.1 Välfärdstjänster i olika inkomstgrupper 2013

Kronor, 2013 års priser

Anm.: Data: HEK 2013.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

⁴² De individuellt inriktade offentliga tjänsterna motsvarar ca 19 procent av BNP 2015. Detta kan ställas i relation till de kontanta inkomstöverföringarna från offentlig sektor som uppgår till ca 15 procent av BNP 2015.

⁴³ Se t.ex. prop. 1999/2000:1 Förslag till statsbudget, finansplan m.m. bilaga 4 och prop. 2012/13:100 bilaga 2.

⁴⁴ Att kvinnor totalt sett mottar mer välfärdstjänster än män beror i huvudsak på att de i högre grad än män nyttjar barnomsorg och utbildning.

⁴⁵ Äldreomsorg, färdtjänst och hälso- och sjukvård har fördelats på hushållen efter ålder och kön, dvs. dessa tjänster har fördelats försäkringsmässigt. Övriga tjänster har fördelats efter faktisk konsumtion.

⁴⁶ Tjänster som kan konsumeras av många personer gemensamt (kollektiva tjänster), såsom infrastruktur, försvar och rättsväsende, beaktas inte.

I vilken grad välfärdstjänsterna utjämnar inkomstfördelningen kan belysas på olika sätt. Ett sätt är att stegvis analysera olika inkomstslags effekter på inkomstspridningen (se tabell 8.1). Spridningen för ekvivalerad disponibel inkomst mätt med Gini-koefficienten är 0,301. När värdet av offentliga välfärdstjänster adderas till den disponibla inkomsten minskar inkomstspridningen med 0,06 enheter, eller 20 procent.⁴⁷

Tabell 8.1 Inkomstspridning för olika inkomstslag 2013

Gini-koefficienter

Faktorinkomst (F)	0,505
Disponibel inkomst (D)	0,301
Utökad inkomst (U)	0,241
Total effekt (U–F)	-0,264
Välfärdstjänsteffekt (U–D)	-0,060

Anm.: Resultaten baseras på inkomster som beräknats med simuleringsmodellen FASIT. Faktorinkomsten (inkomster av lön, näringsverksamhet och kapital,) är justerad för försörjningsbörda. Data: HEK 2013.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Internationellt jämförbar statistik över välfärdstjänsternas betydelse för inkomstfördelningen i olika länder produceras inte regelbundet. I en OECD-studie från 2011 är Sverige och Danmark de länder som lägger mest resurser på välfärdstjänster i relation till BNP. Med det utvidgade inkomstbegreppet hade Sverige den lägsta Gini-koefficienten i OECD-området.⁴⁸

Under senare år har välfärdstjänsters betydelse för inkomstfördelningen också uppmärksamats allt mer i den akademiska forskningen. En studie av inkomstskillnaderna i ett antal EU-länder tar hänsyn till åldersspecifika skillnader i behov. Anledningen till att äldre erhåller mer vård och omsorg är att de faktiskt har ett större behov av dessa tjänster, dvs. mottagarnas levnadsstandard ökar inte i förhållande till de personer som inte behöver tjänsten. Resultatet blir då att utjämningseffekten av välfärdstjänsterna minskar något.⁴⁹

⁴⁷ Storleken på den utjämnande effekten beror delvis på i vilken ordning inkomstslagen adderas till varandra och på hur stor spridningen är före utjämnningen. Om värdet av välfärdstjänsterna läggs till faktorinkomsten blir effekten större än om de läggs till den disponibla inkomsten.

⁴⁸ Se *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising* (OECD 2011). Data i studien avser inkomstår 2007.

⁴⁹ Se Aaberge, Langørgen och Lindgren, *The Impact of Public Services on the Distribution of Income in European Countries*, i Atkinson och Marlier (Eds.), *Income and Living Conditions in Europe, 2010*. Större delen av utjämningseffekten kvarstår dock i de flesta länder. Behovsjusteringen utradar helt den relativa höjningen av äldre och yngre som sker

9 Fördelningseffekter av regeringens politik

I detta avsnitt redovisas först hur regeringens reformer hittills under mandatperioden bedöms påverka hushållens ekonomiska standard. Beräkningarna har gjorts med hjälp av mikrosimuleringsmodellen FASIT (se underbilagan). Reformerna har införts vid olika tidpunkter 2015 och 2016, och har tillkommit som resultat av överenskommelser mellan regeringspartierna och Vänsterpartiet. I beräkningarna redovisas den förväntade helårseffekten 2016 av reformerna. Hänsyn har tagits till reformer som är beräkningsbara och som har en direkt påverkan på hushållens disponibla inkomst. De reformer som har beaktats finns redovisade i underbilagan (se tabell u.3).

Regeringen har hittills under mandatperioden även genomfört betydande satsningar på skola, vård och omsorg. Värdet av dessa offentligt finansierade välfärdstjänster ingår emellertid inte i den disponibla inkomsten. För att ge en mer fullständig bild av hur den samlade politiken påverkar hushållens välfärd görs därför också en utvidgad analys där effekten av satsningar på välfärdstjänster inkluderas i beräkningarna. De reformer som har beaktats finns redovisade i underbilagan (se tabell u.4).

Beräkningarna i detta avsnitt bortser från eventuella beteendeförändringar som kan uppkomma till följd av reformerna. Vidare tas inte hänsyn till reformer som huvudsakligen förväntas påverka hushållens inkomster på ett indirekt sätt, t.ex. förändrade arbetsgivaravgifter. Att det är inkomster som analyseras innebär också att beräkningarna bortser från förändringar av inkomsternas köpkraft till följd av ändrad indirekt beskattning eller ändrade avgifter.

Effekt på ekonomisk standard

Den förda politiken bedöms ha en tydligt utjämnande fördelningspolitisk profil. Reformerna har syftat till att stärka de ekonomiska marginalerna för utsatta hushåll med svag ekonomi och att minska klyftorna mellan de som arbetar och de som inte arbetar. Satsningarna inbegriper bl.a.

med traditionella metoder. Den utjämningseffekt som kvarstår beror på att värdet av subventionerna, givet behov, utgör en större andel av den totala inkomsten för personer med lägre inkomster.

höjd ersättning i arbetslöshetsförsäkringen, höjd sjuk- och aktivitetsersättning, höjt bostadstillägg och sänkt skatt för pensionärer, höjd barndel i försörjningsstödet och höjt underhållsstöd. Satsningarna har finansierats bl.a. genom olika skattehöjningar som främst berör personer med relativt sett höga inkomster. Eftersom skattehöjningarna även finansierar de offentliga välfärds-satsningarna på bl.a. vård, skola och omsorg (se nedan), bedöms hushållens disponibla inkomster totalt sett minska med ca 10,6 miljarder kronor 2016. Det motsvarar en minskning av den ekonomiska standarden med ca 15 miljarder kronor.⁵⁰

Regeringens reformer 2015 och 2016 bedöms bidra till en minskning av de samlade inkomstskillnaderna mätt med Gini-koefficienten (se tabell 9.1). Andelen personer med låg relativ ekonomisk standard (under 60 procent av medianen) bedöms också minska. Andelen minskar mest för de äldsta pensionärerna, men andelen minskar förhållandevis mycket även för ensamstående kvinnor med barn. Andelen minskar också mer för kvinnor än för män.

Tabell 9.1 Effekter på Gini-koefficienten och på andelen med låg relativ ekonomisk standard

Andelar i procent och förändring av andelar i procentenheter

	2016 års regler exkl. reformer	2016 års regler inkl. reformer	Reformeffekt
Gini-koefficienten	0,303	0,299	-0,004
Andel med ek. std. under 60 % av medianen			
Hela befolkningen	15,7	14,9	-0,8
Barn 0–19 år	19,6	19,2	-0,4
Äldre 75+ år	17,8	15,2	-2,6
Kvinnor 20+ år	16,4	15,2	-1,2
Män 20+ år	12,7	12,1	-0,6
Ensamst. kvinnor med barn	43,3	41,8	-1,5

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar

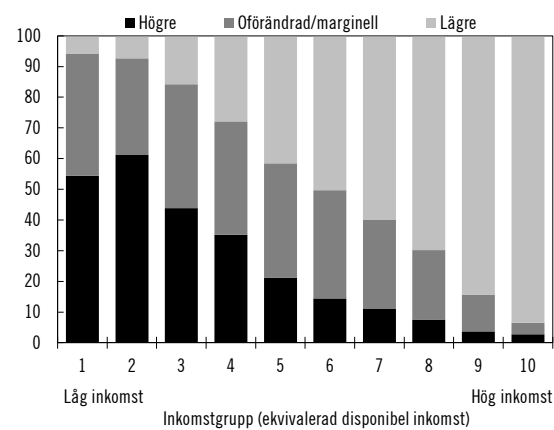
Den ekonomiska standarden bedöms öka för 26 procent och minska för 45 procent av befolkningen till följd av regeringens reformer hittills

⁵⁰ Förklaringen till att förändringen i ekonomisk standard är större är att det i begreppet ekonomisk standard korrigeras för antalet hushållsmedlemmar. Som ett resultat av det är den ekonomiska standarden i genomsnitt ca 30 procent högre än den disponibla inkomsten. Ju större hushåll i genomsnitt, desto större blir skillnaden mellan disponibel inkomst och ekonomisk standard. Om alla hushåll var ensamhushåll skulle det inte vara någon skillnad.

under mandatperioden. Många, ca 29 procent, påverkas lite eller inte alls. I samtliga inkomstgrupper finns det personer som påverkas positivt och personer som påverkas negativt (se diagram 9.1). En del berörs direkt via den egna inkomsten, medan andra berörs indirekt genom att någon annan medlem i hushållet påverkas. De som påverkas positivt finns i högre grad i de lägre inkomstgrupperna, medan de som påverkas negativt i högre grad finns i de högre inkomstgrupperna.

Diagram 9.1 Andel som får en förändrad ekonomisk standard

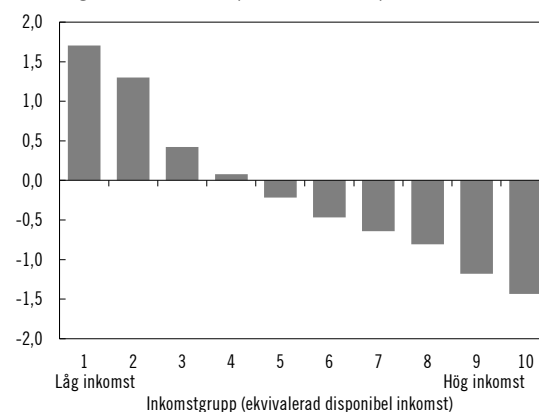
Procent

Anm.: Ekvivalerad disponibel inkomst (ekonomisk standard) är hushållets totala disponibla inkomst justerad för försörjningsbörda. Individuer som beräknas få en ökning eller minskning av sin ekonomiska standard som är mindre än 50 kronor per månad placeras i kategorin Oförändrad/marginell.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 9.2 Effekt på ekonomisk standard i olika inkomstgrupper

Förändring av ekvivalerad disponibel inkomst, procent

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

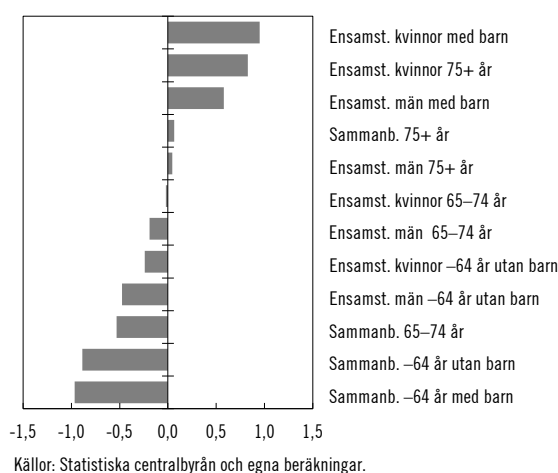
För inkomstgrupp 1 och inkomstgrupp 2 väntas den ekonomiska standarden öka med i genomsnitt 1,7 respektive 1,3 procent (se diagram 9.2). Motsvarande förändring i toppen av inkomstfördelningen är -1,2 procent för inkomstgrupp 9

och -1,4 procent för inkomstgrupp 10. Sammantaget bedöms den ekonomiska standarden minska med i genomsnitt 0,6 procent.

Ensamstående föräldrar och äldre ensamstående kvinnor bedöms få en större genomsnittlig inkomstförstärkning än övriga grupper (se diagram 9.3). För ensamstående föräldrar beror detta främst på höjningen av underhållsstödet, den höjda barndelen i försörjningsstödet samt höjningen av grundnivån i föräldrapenningen. Höjt bostadstillägg till pensionärer är en åtgärd som stärker ekonomin mest för de äldsta ensamstående kvinnorna. Även de skattelättnader som har riktats till pensionärer har främst gynnat de äldsta pensionärerna.⁵¹

Diagram 9.3 Effekt på ekonomisk standard för olika hushållstyper

Förändring av ekvivalerad disponibel inkomst, procent

Effekt på utökad inkomst

Offentligt finansierade välfärdstjänster som t.ex. skola, vård och omsorg är en mycket viktig del av omfördelningen i den svenska modellen. För att ge en mer fullständig bild av politikens inriktning i ett omfördelningssperspektiv, kompletteras därför analysen i detta avsnitt med en redogörelse för fördelningseffekterna när satsningar på offentliga välfärdstjänster beaktas i beräkningarna. Aggregatet ekonomisk standard och

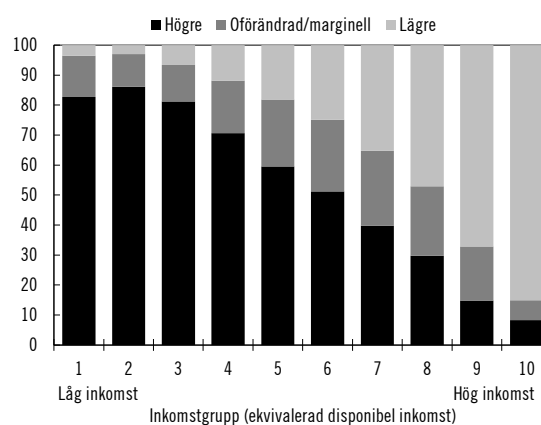
⁵¹ Höjt grundavdrag för pensionärer har genom sin konstruktion en större relativ betydelse för låginkomsttagare än för höginkomsttagare. Eftersom äldre pensionärer i genomsnitt har lägre pensioner än yngre är ökningen av den ekonomiska standarden störst i de äldre åldersgrupperna.

värdet av välfärdstjänster benämns utökad inkomst.⁵²

Under mandatperioden har regeringen gjort stora satsningar på välfärdstjänster, i storleksordningen 16 miljarder kronor. Utbildning har varit ett prioriterat område, i synnerhet grundskolan. Men satsningarna på högskola, vård, läkemedelsförmåner, äldreomsorg och kultur har också varit betydande. När den utökade inkomsten analyseras påverkas därför en större andel inom varje inkomstgrupp positivt av regeringens politik än om analysen begränsas till ekonomisk standard (se diagram 9.4). Färre påverkas också negativt. Totalt beräknas drygt hälften av befolkningen, 52 procent, få en högre utökad inkomst, ca 30 procent en lägre och ca 17 procent beräknas få en oförändrad utökad inkomst eller endast en marginell förändring.

Diagram 9.4 Andel som får en förändrad utökad inkomst

Procent

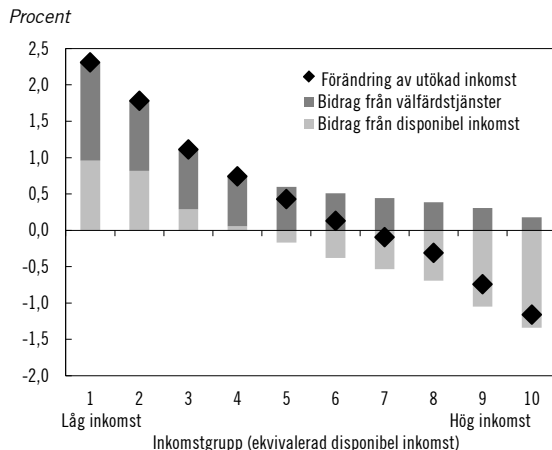
Satsningar på välfärdstjänster bidrar till att höja den utökade inkomsten, samtidigt som sänkt disponibel inkomst påverkar den utökade inkomsten i negativ riktning. På aggregerad nivå balanserar effekterna i stort sett varandra, vilket innebär att den utökade inkomsten i genomsnitt väntas bli oförändrad.

Fler inkomstgrupper får i genomsnitt en positiv utveckling när välfärdssatsningarna beaktas

⁵² Den utökade inkomsten för en individ beräknas som summan av individens ekonomiska standard och värdet av välfärdstjänsterna. Värdet av offentliga välfärdstjänster räknas samman på hushållsnivå och fördelas sedan lika på varje medlem i hushållet (se avsnitt 8 och underbilagan).

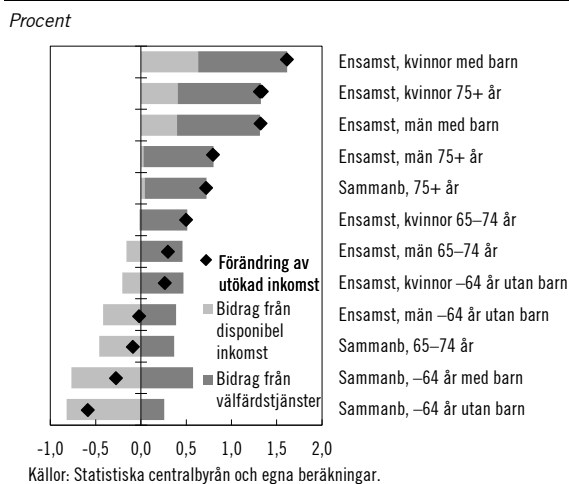
(se diagram 9.5) Den utökade inkomsten ökar i genomsnitt för de sex lägsta inkomstgrupperna och minskar för de fyra högsta inkomstgrupperna till följd av regeringens samlade politik. Satsningar på vård, skola och omsorg bidrar till en ökning av det ekonomiska välbefindandet i alla inkomstgrupper, men effekten är störst i de lägre inkomstgrupperna.

Diagram 9.5 Effekt på utökad inkomst i olika inkomstgrupper

Samtliga hushållstyper påverkas positivt av välfärdssatsningarna, men barnfamiljer gynnas mest då utbildning utgör en stor del av satsningarna. Ensamstående föräldrar och äldre ensamstående kvinnor hör till de grupper där den utökade inkomsten ökar mest till följd av välfärdssatsningarna. Sammanboende under 65 år utan barn är den grupp som gynnas minst av reformerna (se diagram 9.6).

Diagram 9.6 Effekt på utökad inkomst för olika hushållstyper

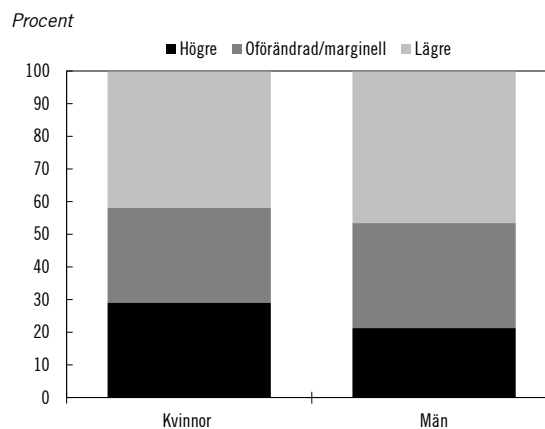
Effekter på kvinnor och mäns individuella inkomster

Ur ett jämställdhetsperspektiv är det viktigt att studera hur stora ekonomiska resurser kvinnor respektive män förfogar över, dvs. den egna inkomsten. Regeringens politik har bidragit till att stärka den ekonomiska jämställdheten mellan kvinnor och män.

Effekt på individuell disponibel inkomst

Den individuella disponibla inkomsten⁵³ väntas öka för 29 procent, minska för 42 procent och påverkas lite eller inte alls för 29 procent av kvinnorna till följd av regeringens reformer hittills under mandatperioden (se diagram 9.7). För män är det en något mindre andel än för kvinnor som bedöms få en ökning av den individuella disponibla inkomsten. Sammantaget väntas kvinnors individuella disponibla inkomst minska med i genomsnitt 0,3 procent till följd av regeringens reformer. Mäns individuella disponibla inkomst väntas i genomsnitt minska med 0,8 procent.

Diagram 9.7 Andel kvinnor respektive män (20 år och äldre) som får en förändrad individuell disponibel inkomst

Anm.: Individer som beräknas få en ökning eller minskning av sin individuella disponibla inkomst som är mindre än 50 kronor per månad placeras i kategorin Oförändrad/marginell.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Det förhöjda grundavdraget för pensionärer innebär att den individuella disponibla inkomsten i genomsnitt ökar mer för kvinnor än för män. En anledning är att fler kvinnor än män är

⁵³ Individuell disponibel inkomst definieras som summan av individens egna marknadsinkomster, som arbetsinkomst och kapitalinkomst, samt transfereringar och skatter. Hushållsrelaterade transfereringar (exempelvis barnbidrag och bostadsbidrag) fördelas lika mellan sammanboende.

pensionärer. En annan anledning är att kvinnor i genomsnitt har lägre inkomster än män och att skattesänkningen företrädesvis gynnar låginkomsttagare. Det höjda bostadstillägget för pensionärer gynnar främst de äldsta kvinnorna.

Höjt underhållsstöd förbättrar ekonomin mest för ensamstående kvinnor med barn. Det samma gäller för höjningen av barndelen i försörjningsstödet, eftersom det är vanligare att kvinnor är ensamstående med barn. En höjd grundnivå i föräldrapenningen är också en reform som främst gynnar kvinnor, eftersom kvinnor tar ut fler dagar på grundnivå. Kvinnor studerar i större omfattning än män, vilket innebär att de höjda studiemedlen företrädesvis gynnar kvinnors inkomster. Det höjda taket i arbetslöshetsförsäkringen ökar däremot mäns genomsnittliga disponibla inkomst något mer än kvinnors, eftersom fler män hade inkomster över det tidigare taket i arbetslöshetsförsäkringen.

Av de budgetförstärkande reformerna har det avtrappade jobbskatteavdraget och den begränsade uppräkningsgränsen vid uttag av statlig inkomstskatt en större negativ effekt på inkomsterna för män än för kvinnor. Orsaken är att förslagen innebär höjd skatt vid högre inkomster, och att män i genomsnitt har högre inkomster än kvinnor, vilket medför att fler män därför berörs av förslagen.

Effekt på individuell utökad inkomst

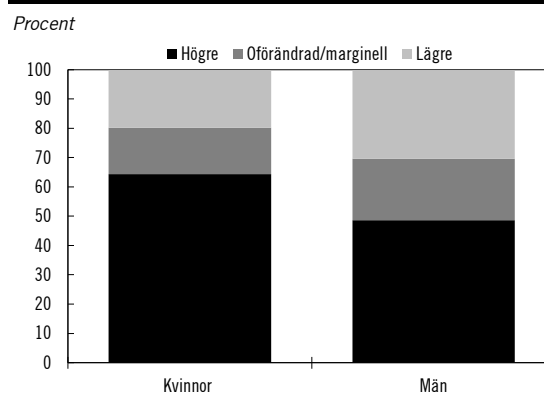
I detta avsnitt kompletteras analysen med en redogörelse för hur effekterna ser ut för kvinnor och män när satsningar på offentliga välfärdstjänster beaktas i beräkningarna. Aggregatet individuell disponibel inkomst och värdet av välfärdstjänster benämns nedan som individuell utökad inkomst.⁵⁴

När satsningarna på bl.a. vård, skola och omsorg beaktas påverkas en större andel kvinnor respektive män positivt av regeringens politik än om analysen begränsas till individuell disponibel inkomst. Den individuella utökade inkomsten väntas öka för 64 procent, minska för 20 procent och påverkas lite eller inte alls för 16 procent av kvinnorna till följd av regeringens samlade politik under mandatperioden (se diagram 9.8). Av

männen bedöms 49 procent få en ökning, 30 procent få en minskning, och för 21 procent bedöms den individuella utökade inkomsten påverkas lite eller inte alls.

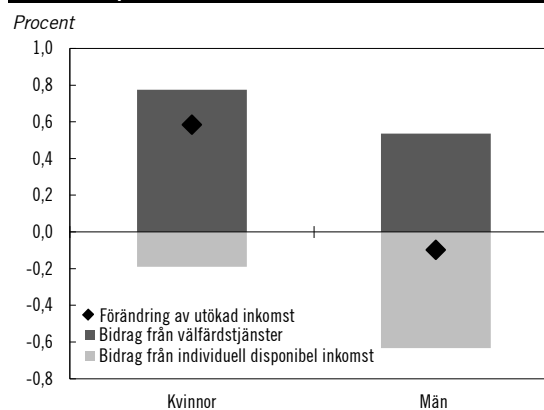
Satsningar på välfärdstjänster bidrar till att höja den individuella utökade inkomsten, samtidigt som sänkt individuell disponibel inkomst påverkar den utökade inkomsten i negativ riktning. För kvinnor beräknas regeringens sammantagna politik innebära att den individuella utökade inkomsten i genomsnitt ökar med 0,6 procent. För män bedöms dock välfärdssatsningarna inte riktigt uppväga minskningen av den individuella disponibla inkomsten (se diagram 9.9).

Diagram 9.8 Andel kvinnor respektive män (20 år och äldre) som får en förändrad individuell utökad inkomst

Anm.: Individuell utökad inkomst definieras i underbilagan. Individer som beräknas få en ökning eller minskning av sin individuella utökade inkomst som är mindre än 50 kronor per månad placeras i kategorin Oförändrad/marginell.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 9.9 Effekt på individuell utökad inkomst för kvinnor respektive män (20 år och äldre)

Anm.: Individuell disponibel inkomst och individuell utökad inkomst definieras i underbilagan.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

⁵⁴ Se underbilagan för en utförligare beskrivning av individuell utökad inkomst.

Bidraget från välfärdstjänster till förändringen av den individuella utökade inkomsten beräknas vara något större för kvinnor än för män. Det beror huvudsakligen på att reformerna är fördelade efter tidigare användningsmönster, där det framgår att kvinnor nyttjar de aktuella välfärdstjänsterna i högre grad än män.

Underbilaga

Begrepp och definitioner

Inkomstbegrepp

Disponibel inkomst: Hushållens sammanlagda inkomst från arbete, kapital, näringsverksamhet och positiva transfereringar minus negativa transfereringar såsom skatt, betalt underhållsbidrag och återbetalda studielån. Erhållna studielån ingår som en positiv transferering.

Justering för försörjningsbörda: För att kunna jämföra disponibla inkomster mellan olika typer av hushåll måste hänsyn tas till hur många personer som ska försörjas på inkomsten. Förekomsten av kollektiva nyttigheter och stordriftsfördelar hos hushåll med flera medlemmar medför att inkomst per person blir missvisande. För att justera för detta används därför en s.k. ekvivalensskala, Svensk konsumtionsenhetsskala 2004 (se skalans definition i tabell u.1).

Tabell u.1 Svensk konsumtionsenhetsskala

Första vuxen (ensamboende eller sammanboende)	1,00
Andra vuxen (sammanboende)	0,51
Ytterligare vuxen	0,60
Barn 1, 0–19 år	0,52
Barn 2, 3 ..., 0–19 år	0,42

Källa: Statistiska centralbyrån.

Ekvivalerad disponibel inkomst (ekonomisk standard): Hushållets disponibla inkomst divideras med konsumtionsvikten enligt den svenska konsumtionsenhetsskalan från 2004. Genom att justera den disponibla inkomsten för försörjningsbörda skapas ett mått som är jämförbart mellan hushåll av olika storlek. Begreppet är framtaget för att på ett så rättvisande sätt som möjligt spegla den ekonomiska standard som hushållen lever under. Ekvivalerad disponibel inkomst och ekonomisk standard används därför synonymt i texterna.

Individens ekonomiska standard: Det inkomstbegrepp som huvudsakligen används är hushållsbaserat, men redovisningen sker i regel på individnivå. Hushållets ekonomiska standard tilldelas då samtliga hushållsmedlemmar.

Individuell disponibel inkomst: För att kunna jämföra individers ekonomiska situation, utan den utjämnande effekt som erhålls vid studier av hushållsinkomster, beräknas den individuella disponibla inkomsten. Det sker genom en summering av alla individuella inkomster och genom att

fördela hushållsgemensamma inkomster, som t.ex. bostadsbidrag eller barnbidrag, lika mellan hushållets vuxna. Den individuella disponibla inkomsten är särskilt viktig för att jämföra inkomstsituationen mellan kvinnor och män.

Utökad inkomst: Den ekvivalerade disponibla inkomsten kompletteras så att hushållets inkomst även omfattar subventioner för individuella välfärdstjänster som t.ex. barnomsorg, utbildning och hälso- och sjukvård. De totala subventionerna räknas samman för varje hushåll och fördelas sedan lika på varje medlem i hushållet. Värdet av offentliga tjänster antas inte bero på familjens storlek eller sammansättning, dvs. det uppstår inga stordriftsfördelar för denna typ av resursomfördelning.

Individuell utökad inkomst: Den individuella disponibla inkomsten kompletteras så att individens inkomst även omfattar subventioner för individuella välfärdstjänster som t.ex. barnomsorg, utbildning och hälso- och sjukvård. De totala subventionerna räknas samman för varje enskild vuxen i hushållet. Summan av barnens subventioner delas jämt på de vuxna i hushållet.

Kapitalvinst/förlust: Avser uppkommen vinst eller förlust vid försäljning av värdepapper, utländsk valuta, personlig egendom, andel i handelsbolag, fastighet eller bostadsrätt. En värdeökning registreras som inkomst först när tillgången avyttras och vinsten realiserar. Värdeökningar som ackumulerats under många år kan därför komma att registreras som en inkomst under ett enskilt år, medan en värdeökning som uppkommit under året utan att realiserar inte räknas in i den disponibla inkomsten.

Redovisningsgrupper

Inkomstgrupper: Populationen delas in i tio lika stora grupper (decilgrupper) sorterade efter stigande inkomst. Det mittersta värdet, gränsen mellan den femte och sjätte inkomstgruppen, utgör medianen i populationen.

Percentilgrupper: Den 99:e percentilen är den inkomst som avgränsar de 1 procent av befolkningen som har högst inkomster. Den 90:e percentilen är den inkomst som avgränsar de 10 procent av befolkningen som har högst inkomster osv. Percentilgruppen p99–p100 avser då den översta procenten i fördelningen, p90–p99 avser den översta tiondelen exklusive den översta procenten osv.

Hushållstyper: Populationen delas in efter hushållets sammansättning med avseende på antal vuxna i hushållet, förekomst av barn samt ålder.

Barn: Enligt SCB:s definition är barn individer i åldern 0–19 år utan egen bostad.

Ekonomiska mått

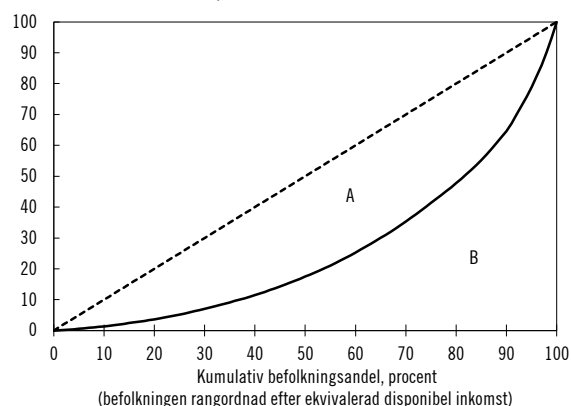
Inkomstandelar: För att beskriva utvecklingen i olika delar av inkomstfördelningen används ofta inkomstandelar. Dessa beräknas som den andel av de totala inkomsterna som en viss grupp, t.ex. en inkomstgrupp, förfogar över.

Gini-koefficient: Gini är det vanligast förekommande inkomstspidningsmättet och kan definieras utifrån Lorenz-kurvan. Om befolkningen sorterats i stigande ordning med avseende på ekvivalerad disponibel inkomst visar Lorenz-kurvan sambandet mellan den kumulativa frekvensfördelningen och den kumulativa andelen av totala inkomster (se diagram u.1 för ett exempel utifrån en fiktiv population). Ju mer kurvan avviker från diagonallinjen desto ojämnare är fördelningen.

Gini-koefficienten kan uttryckas som kvoten mellan den yta som avgränsas av diagonallinjen och Lorenzkurvan (A) och den totala ytan under diagonallinjen (A+B). Om alla har exakt lika stora inkomster är Gini-koefficienten lika med noll (maximal jämlikhet). Om en individ har alla inkomster är Gini-koefficienten lika med ett (maximal ojämlikhet).

Diagram u.1 Hypotetisk Lorenz-kurva

Kumulativ inkomstandel, procent

Koncentrationsindex: Ett inkomstslags koncentrationskurva visar inkomstslagets fördelningsprofil i förhållande till fördelningen av totala disponibla inkomster. Koncentrationskurvan är nära besläktad med Lorenzkurvan i diagram u.1.

Om y-axeln i diagram u.1 i stället mäter den kumulativa andelen av de totala inkomsterna från ett visst inkomstslag, t.ex. faktorinkomster, erhålls faktorinkomsternas koncentrationskurva. En viktig skillnad i förhållande till Lorenzkurvan är att koncentrationskurvan inte är begränsad till att ligga under den diagonala jämlikhetslinjen. För inkomstslag som huvudsakligen tillfaller personer med låga inkomster kommer koncentrationskurvan att ligga ovanför den diagonala jämlikhetslinjen.

Koncentrationsindexet är en numerisk representation av koncentrationskurvan, på samma sätt som Gini-koefficienten är en numerisk representation av Lorenzkurvan. Beräkningen sker på samma sätt som för Gini-koefficienten, dvs. som kvoten mellan ytorna (A) och (A+B) i diagram u.1. I det fall koncentrationskurvan ligger ovanför jämlikhetslinjen görs beräkningen på motsvarande sätt, men index erhåller ett negativt värde. Koncentrationsindexet kan därför anta värden mellan -1 och 1.

Mått på ekonomiska drivkrafter

Marginaleffekt: Den andel av en marginell inkomstökning som faller bort till följd av ökad skatt, ökade avgifter och minskade transfereringar. Beräkningarna utförs med hjälp av FASIT-modellen (se nedan), efter en tänkt årlig inkomstökning om 12 000 kronor. De inkomstslag som antas kunna ge upphov till margineffekter är inkomstskatter, barnomsorgsavgifter, bostadsstöd, betalt underhållsstöd, ekonomiskt bistånd och återbetalning av studielån.

Ersättningsgrad: Den andel av den disponibla inkomsten som hushållet får behålla när individen går från arbete till arbetslöshetsersättning, sjukpenning eller sjuk- och aktivitetsersättning. Ersättningsgraden visar hur hushållets ekonomiska standard förändras och beror på inkomster från alla i hushållet. Ersättningsgraden har beräknats med hjälp av FASIT-modellen (se nedan).

Fördelningspolitiska nyckeltal

Skillnader i individuell disponibel inkomst mellan kvinnor och män: Individuell disponibel inkomst beräknas för kvinnor respektive män i förvärsaktiv ålder 20–64 år. Individuell disponibel inkomst definieras som summan av individens egna marknadsinkomster, transfereringar och skat-

ter. Hushållsrelaterade transfereringar delas lika mellan sammanboende.

Andel med låg ekonomisk standard: Andelen med låg ekonomisk standard enligt ett absolut synsätt definieras som andelen individer med en ekonomisk standard understigande 60 procent av 1995 års prisjusterade medianinkomst. Andelen med låg ekonomisk standard enligt ett relativt synsätt definieras som andelen individer med en ekonomisk standard understigande 60 procent av medianinkomsten respektive år.

Andel med låg materiell standard: Alla EU-länder mäter årligen utvecklingen av andelen personer med låg materiell standard i undersökningen SILC (Statistics on Income and Living Conditions). Svår materiell deprivation, eller mycket låg materiell standard, definieras som att individen saknar förmåga (ej beroende på sitt individuella val av livsstil) inom minst fyra av nio komponenter: att möta oväntade utgifter, att åka på en veckas semesterresa, att betala skulder (lån, hyra etc.), att äta en måltid med kött, kyckling eller fisk varannan dag, att hålla hemmet tillräckligt varmt, att ha en tvättmaskin, att ha en färg-TV, att ha en telefon och att äga en bil.

Andel som försörjs med olika typer av sociala ersättningar: Antalet personer i åldern 20–64 år som försörjs med olika typer av sociala ersättningar räknas i s.k. helårsekvivalenter. Med helårsekvivalenter avses det antal individer som skulle kunna försörjas under ett helt år med full ersättning från sjukpenning, sjuk- och aktivitetsersättning, ersättning vid arbetslöshet och ekonomiskt bistånd. Exempelvis utgör två personer, som varit heltidsarbetslösa ett halvår var, tillsammans en helårsekvivalent. Uppgifterna har sammanställts av Finansdepartementet baserat på data från Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och SCB.

Datamaterial och beräkningsmetoder

HEK – Hushållens ekonomi

Urvalsundersökningen Hushållens ekonomi (HEK) var 1975–2013 källan till Sveriges officiella inkomstfördelningsstatistik. Från och med undersökningsår 2014 ersätts emellertid HEK med ny totalräknad inkomstfördelningsstatistik (TRIF, se nedan).

HEK var en urvalsundersökning som genomfördes varje år. Urvalet bestod av individer som var 18 år eller äldre bland samtliga hushåll och

individer som var folkbokförda i landet i slutet av undersökningsåret. Både urvalspersonen och tillhörande hushållsmedlemmar ingick i undersökningen. Uppgifterna samlades in från deklara-tionsuppgifter, telefonintervjuer och olika administrativa register. I den sista versionen av HEK (2013) ingick ca 39 000 individer fördelade på ca 17 000 hushåll.

Hushållsbegreppet i HEK bygger på s.k. kosthushåll. Ett kosthushåll utgörs av alla personer som bor i samma bostad och har gemensam hushållning. I kosthushållet ingår t.ex. kvarboende ungdomar. Ett kosthushåll kan också bestå av flera generationer, syskon eller kompisar som bor tillsammans och har gemensam hushållning. Barn som bor lika mycket hos båda föräldrarna räknas till det hushåll där de är folkbokförda och ingår således endast i den ene förälderns hushåll.

TRIF – Totalräknad inkomstfördelningsstatistik

SCB beslutade 2010 att urvalsundersökningen HEK skulle läggas ner och ersättas med totalräknad registerbaserad inkomstfördelningsstatistik (TRIF). HEK och TRIF har samma syfte, nämligen att beskriva utvecklingen och fördelningen av hushållens inkomster. Framställningen av statistiken skiljer sig dock åt, vilket medför att de båda datakällorna inte är fullt jämförbara. De huvudsakliga skillnaderna i framställningen av statistik är undersökningarnas upplägg, konstruktionen av hushållsbegrepp samt tillämpningen av inkomstbegreppet för disponibel inkomst.

TRIF baseras helt och hållet på administrativa register från bl.a. Skatteverket och Försäkringskassan, medan HEK var en urvalsundersökning som samlade in uppgifter både via telefonintervjuer (t.ex. uppgifter om hushållssammansättning) och administrativa register.

Hushållsbegreppet i TRIF bygger på s.k. bostadshushåll. Bostadshushållet utgörs av samtliga personer som är folkbokförda på samma fastighet och lägenhet. Det speglar således personers folkbokförda boende, och till skillnad från hushållsbegreppet i HEK finns det inte några krav på gemensam hushållning inom hushållet.⁵⁵

⁵⁵ Personer som saknar uppgift om lägenhetsidentitet i folkbokföringen undantas från kravet om folkbokföring på lägenhet. För dessa personer,

Skillnaden i disponibel inkomst mellan HEK och TRIF är hanteringen av sådana inkomster som inte finns i administrativa register, vilket i det här fallet handlar om transferering av underhållsbidrag mellan separerade föräldrar. I HEK samlas data om underhållsbidrag in i intervjun. I TRIF används i stället en modell för simulering av underhållsbidrag.

Förändringar i framställningen av statistik tenderar att leda till s.k. tidsseriebrott. I en nyligen publicerad rapport ger SCB en översiktlig bild av hur de ändrade förutsättningarna för statistiken påverkar statistikens kvalitet och jämförbarhet.⁵⁶ Studien baseras på analyser av tre parallella årgångar av TRIF och HEK (2011–2013). Den övergripande bilden är att TRIF ger något högre skattningar av den ekonomiska standardens medelvärde och median samt en något mer sammanpressad inkomstspridning än HEK (lägre Gini-koefficient och en lägre andel med inkomster under 60 procent av medianen). Enligt SCB:s studie är detta främst en följd av det ändrade hushållsbegreppet, medan förändringen av inkomstbegreppet endast har marginell betydelse.⁵⁷

Statistiskt Analysregister (STAR)

Finansdepartementet har i arbetet med denna redogörelse endast haft tillgång till ett obundet slumpmässigt urval från den totalräknade statistiken (TRIF). Detta urval finns tillgängligt för 2013–2014 och refereras till som STAR i denna redogörelse. I STAR-urvalet för 2014 ingår ca 1,8 miljoner individer fördelade på ca 640 000 bostadshushåll. De uppgifter som i denna redogörelse refererar till TRIF som källa är hämtade från den begränsade mängd bearbetningar av den totalräknade statistiken som SCB har publicerat.

LINDA – Longitudinell individdatabas

LINDA-databasen består av ett urval om cirka tre procent av den svenska befolkningen. Till

ca 300 000, används familjebegreppet i SCB:s Register över totalbefolkningen (RTB) som approximation för bostadshushåll.

⁵⁶ Se SCB, Övergång från urvalsbaserad till totalräknad inkomstfördelningsstatistik, Hushållens ekonomi bakgrundsfakta 2016:1.

⁵⁷ Vid redovisning av inkomstnivå efter hushållstyp tycks för flertalet hushållstyper (sammanboende med barn undantaget) disponibel inkomst bli något lägre i TRIF än i HEK. För flertalet hushållstyper (sammanboende med barn undantaget) redovisas också en större andel med inkomster under 60 procent av medianen i TRIF än i HEK.

dessa urvalsindivider har eventuella hushållsmedlemmar adderats. Totalt omfattar urvalet ca 860 000 individer för år 2014. Databasen har en longitudinell struktur där de ingående individerna kan observeras vid upprepade tillfällen. För närvarande finns information för 1968–2014.

Det hushållsbegrepp som används i LINDA baseras endast på information från administrativa register. Som en konsekvens av detta betraktas i LINDA sammanboende par som inte är gifta eller har gemensamma barn som separata hushåll.

EU-SILC

EU:s statistik över inkomst- och levnadsvillkor (EU-SILC) är ett instrument som syftar till att samla in aktuella och jämförbara tvärsnitts- och longitudinella mikrodata för flera väsentliga välfärdsdimensioner, t.ex. inkomst, fattigdom, social utslagning och levnadsvillkor. Instrumentet är förankrat i det europeiska statistiksystemet. Social utslagning och uppgifter om boende samlas in på hushållsnivå medan uppgifter över arbetsituation, utbildningsnivå och hälsostatus erhålls på individnivå för personer över 16 år. Inkomstuppgifterna är huvudsakligen på individnivå.

FASIT

För att analysera fördelningseffekter av ändrade regler i välfärdssystemen använder regeringen mikrosimuleringsmodellen FASIT. Till grund för beräkningarna i denna redogörelse ligger HEK-data för 2013. Modellen tillåter undersökningar av hur disponibel inkomst m.m. påverkas av en ändring av reglerna för beräkning av olika skatter och transfereringar. För en analys av år där utfallsdata ännu inte finns tillgängliga görs en framskrivning av de ekonomiska och demografiska förhållanden som väntas gälla för det aktuella året (se nedan). Det är även möjligt att undersöka hur en regeländring påverkar marginaleffekter och ersättningsgrader för hushållen. Effekterna kan undersökas för olika grupper (inkomstgrupper, hushållstyper etc.) eller aggregerat till samhällsnivå.

På grund av eftersläpningen i inkomststatistiken krävs en framskrivning av data för att möjliggöra analyser av senare år. Framskrivningen görs i två steg. Först kalibreras datamaterialets urvalsvikter så att kända ändringar i befolk-

ningsstrukturen och andra antalsuppgifter⁵⁸ återspelas. Genom kalibreringen justeras det antal individer som representeras av en viss individ i datamaterialet utan att individens övriga variabelvärden påverkas. För att justera vissa inkomstvariabler med avseende på den kända utvecklingen tillämpas sedan proportionell skalning. Detta görs bl.a. för löner, kapitalvinster och övriga kapitalinkomster.

Beräkning och fördelning av välfärdstjänster 2013

FASIT används för att beräkna en stor del av de offentliga individuella tjänsterna och fördela dessa till individerna. De välfärdstjänster som omfattas finns inom områdena barnomsorg, utbildning, hälso- och sjukvård, socialt skydd och fritid och kultur. För flertalet av välfärdstjänsterna inom dessa områden finns det individuppgifter, dvs. en koppling mellan individ och tjänst med tillhörande subventionsbelopp. Av SCB:s dokumentation framgår i detalj hur beräkningarna görs. Nedan följer en kortfattad beskrivning.

Barnomsorg: Beräkningarna för förskola och pedagogisk omsorg samt fritidshem baseras på uppgifter på individnivå om vilka barn som har funnits inom barnomsorgen (hela eller halva året). Kostnaderna baseras på årskostnad för en individ exklusive avgiften på kommunnivå.

Utbildning: Uppgifter på individnivå om omfattningen av deltagande i olika utbildningsformer och uppgifter om årskostnader används för att beräkna kostnad per studerande.

Hälso- och sjukvård: Läkemedelskostnaden fördelas på hela befolkningen efter kön och åldersgrupp. Landstingets kostnader för specialisttandvård fördelas jämnt över de personer som har fått tandvårdsbidrag av staten. Slutenvårdens kostnader fördelas på ålder och kön utifrån Socialstyrelsens Patientregister. Uppgifter om antal dagar i slutenvården efter region, ålder och kön används. Öppenvårdsbesöken har fördelats efter ålder och kön, baserat på uppgifter från HEK-intervjun och Patientregistret för 2009. Alla i respektive grupp får ett beräknat antal besök. Kostnad per besök beräknas genom att makro-

kostnaden divideras med uppräknat totalt antal besök.

Socialt skydd: För äldreomsorgen har en brukarkostnad beräknats utifrån varje kommuns totalkostnad och antal brukare i ordinärt respektive särskilt boende. Kostnadsuppgifterna hämtas från SCB:s statistikdatabas. Antalet färdtjänsttagare har fördelats på HEK så att det uppräknade antalet ska stämma överens med officiell statistik. Fördelningen sker utifrån uppgifter om antal resor per åldersgrupp, kön och län. Genomsnittlig kostnad per resa beräknas för varje län. För arbetsmarknadsutbildning finns kostnadsuppgifter och individuppgifter från Arbetsförmedlingen. Utifrån den totala kostnaden för åtgärden beräknas en dagkostnad för respektive utbildningsform. För individerna finns uppgift om antal dagar i åtgärden.

Fritid och kultur: Kostnader för deltagande i olika fritidsföreningars verksamhet och besök på liveframträdande, som teaterföreställning, konsert, opera- balett- och dansföreställning, har fördelats efter disponibel inkomst på personer i åldern 6–80 år.

Utökad inkomst: Beräkningen av hushållens utökade inkomst baseras på de värden av välfärdstjänster som beräknats av FASIT. Värdet av äldreomsorg har dock fördelats på hushållen efter ålder och kön. Det innebär att äldreomsorg, färdtjänst och hälso- och sjukvård har fördelats försäkringsmässigt. Övriga välfärdstjänster har fördelats efter beräknad faktisk konsumtion.

Beräkning av effekter av välfärdsreformer

Vid beräkning av reformeffekter på välfärdstjänsteområdet 2015 och 2016 är konsumtionsmönstren i FASIT/HEK utgångspunkten. Välfärdstjänsterna är där uppdelade i ca 20 olika kategorier, t.ex. grundskola och äldreomsorg, där varje kategori har ett eget konsumtionsmönster. Varje enskild reform bedöms tillhöra någon av dessa kategorier. Värdet av tjänsten fördelas därefter i befolkningen enligt det befintliga konsumtionsmönstret för den aktuella kategorin. Reformen som är av mer generell karaktär fördelas i enlighet med det konsumtionsmönster som gäller för välfärdstjänsterna totalt.

Välfärdstjänsterna hanteras olika vid beräkning av utökad inkomst respektive individuell utökad inkomst. Vid beräkningen av utökad inkomst summeras värdet av välfärdstjänsterna för hushållet, och därefter fördelas det totala värdet jämnt på alla medlemmar i hushållet. För indivi-

⁵⁸ Detta gäller antal utbetalade a-kassedagar, antal föräldrapenningdagar, antal individer i arbetsmarknadspolitiska program, antal sysselsatta i olika arbetsmarknadssektorer, antal sjukpenningdagar, antal individer med sjuk- och aktivitetsersättning, antal individer med inkomstgrundad ålderspension samt antal individer med garantipension.

duell utökad inkomst beräknas värdet av välfärdstjänsterna separat för män respektive kvinnor. I de fall att det finns barn i hushållet fördelas värdet av de välfärdstjänster som barnen nyttjar jämnt mellan föräldrarna i hushållet.

Tabell u.2 Nyckeltal 1995 och 2000–2014

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Kvinnors individuella disponibla inkomst som andel av männens (%) ¹⁾	80,3	81,1	80,9	81,7	82,3	82,8	80,8	82,0
Gini inkl. kapitalvinster ²⁾	0,227	0,294	0,266	0,258	0,253	0,258	0,271	0,287
Gini exkl. kapitalvinster ²⁾	0,213	0,240	0,235	0,235	0,230	0,232	0,237	0,245
Andel ekonomiskt utsatta (%)								
Låg ek. standard (relativ 60) ²⁾	7,3	9,3	9,3	9,7	8,9	9,3	10,1	10,2
Låg ek. standard (absolut 60) ¹⁾	7,3	5,4	4,8	4,6	4,2	3,9	3,8	3,3
Mycket låg materiell standard ³⁾	-	-	-	-	-	3,0	2,3	2,1
Andel hushåll med ek. bistånd ⁴⁾	9,9	7,2	6,4	6,0	5,9	5,9	6,1	5,8
Andel (20–64 år) som försörjs med olika sociala ersättningar (%) ⁵⁾	23,3	20,4	20,1	20,7	20,8	21,3	21,0	20,2
Marginal effekt (%) ^{1),6)}	-	42,6	40,7	39,8	39,9	40,4	40,0	39,4
Ersättningsgrad (%) ^{1),7)}								
Arbetslöshet	-	78,0	78,0	79,0	80,0	80,0	80,0	77,8
Sjukpenning	-	85,0	84,0	84,0	83,0	83,0	84,0	86,7
Sjuk- och aktivitetsersättning	-	-	-	-	-	-	75,0	77,0
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kvinnors individuella disponibla inkomst som andel av männens (%) ¹⁾	80,4	81,0	82,0	81,2	81,3	81,2	83,4	83,6
Gini inkl. kapitalvinster ²⁾	0,307	0,289	0,291	0,297	0,294	0,290	0,293	0,304
Gini exkl. kapitalvinster ²⁾	0,257	0,259	0,267	0,265	0,266	0,267	0,266	0,271
Andel ekonomiskt utsatta (%)								
Låg ek. standard (relativ 60) ²⁾	12,2	13,2	13,4	14,1	13,9	13,9	13,8	14,4
Låg ek. standard (absolut 60) ¹⁾	3,2	3,9	4,1	4,0	3,9	3,5	3,0	2,8
Mycket låg materiell standard ³⁾	2,2	1,4	1,6	1,3	1,2	1,3	1,4	0,7
Andel hushåll med ek. bistånd ⁴⁾	5,6	5,7	6,2	6,2	6,0	5,7	5,7	5,6
Andel (20–64 år) som försörjs med olika sociala ersättningar (%) ⁵⁾	17,8	16,2	16,8	16,7	15,6	15,7	16,0	15,8
Marginal effekt (%) ^{1),6)}	36,4	35,7	33,3	32,8	33,6	33,4	33,7	32,7
Ersättningsgrad (%) ^{1),7)}								
Arbetslöshet	74,8	72,7	70,9	69,7	69,2	68,7	69,3	68,4
Sjukpenning	83,4	81,9	81,2	80,2	80,1	80,0	80,7	80,0
Sjuk- och aktivitetsersättning	74,8	73,1	72,5	71,4	71,9	72,0	72,4	72,0

Anm.: 1) På grund av dataomläggning är serien före 2013 inte helt jämförbar med serien 2013–2014 (HEK 1995–2012, STAR 2013–2014). 2) På grund av dataomläggning är serien före 2011 inte helt jämförbar med serien 2011–2014 (HEK 1995–2010, TRIF 2011–2014). 3) Data från Eurostat. 4) Data från Socialstyrelsen. Från 2012 ingår inte längre introduktionsersättning i redovisningen av ekonomiskt bistånd, vilket skapar ett brott i serien för andel med ekonomiskt bistånd. 5) Uppgifterna har sammanställts av Finansdepartementet baserat på data från Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och SCB. 6) Tidsseriebrott till följd av att SCB från och med FASIT 2011 använder en ny metod för att beräkna skattefria transfereringar. 7) På grund av ändrade beräkningskonventioner för ersättningsgrader är serierna före 2006 inte helt jämförbara med serierna 2006–2013 (se underbilagan för en beskrivning av hur ersättningsgraderna beräknas).
Källor: Statistiska centralbyrån, Eurostat och egna beräkningar.

Tabell u.3 Reformers som beaktas vid beräkning av politikens effekter på disponibel inkomst

Reformer 2015
Höjt tak i arbetslöshetsförsäkringen, från 680 till 910 kronor de 100 första dagarna och därefter från 680 till 760 kronor
Golvet i arbetslöshetsförsäkringen höjs från 320 till 365 kronor
Höjd ersättningsgrad i sjuk- och aktivitetsersättningen, från 64 till 64,7 procent
Underhållsstödet höjs med 300 kronor, till 1 573 kronor
Höjt bostadstillägg för pensionärer (ersättningsgraden höjs från 93 till 95 procent)
Höjd norm för skälig levnadsstandard i försörjningsstödet
Lånedelen i studiemedlen höjs med ca 1 000 kr per månad
Sänkt avdrag för pensionssparande, från 1 200 kronor till 1 800 kronor
Höjd expeditionsavgift till CSN, från 120 till 150 kronor
Reformer 2016
Grundavdraget höjs för pensionärer med månadsinkomst under 20 000 kronor
Grundnivån i föräldrapenningen höjs med 25 kronor till 250 kronor
Barndelen i försörjningsstödet höjs med 100 kronor för barn 0–6 år och med 250 kronor för barn 7–18 år
Jobbskatteavdraget fasas ut för personer med månadslön över 50 000 kronor
Den nedre skiktgränsen för statlig inkomstskatt skrivs inte upp 2016
ROT-avdraget sänks från 50 till 30 procent
Taket i RUT-avdraget sänks till 25 000 kronor för personer under 66 år
Höjd skatt med 0,75 procent på investeringssparkonto
Slopade skattereduktioner för gåva
Slopade avdrag för kapitalförvaltningsavgifter
Slopade avdragsrätt för pensionssparande
Jämställdhetsbonusen tas bort
Fritidspengen tas bort
Etableringsersättning i samband med arbete avskaffas

Källa: Egna beräkningar.

Tabell u.4 Bedömning av fördelning av reformer på välfärdstjänstområdet på olika verksamhetsområden

Procent

Grundskola och gymnasieskola	23
Barnomsorg och fritidsverksamhet	7
Kultur och fritid	5
Högskola och vuxenutbildning	15
Vård och omsorg inklusive läkenedel	40
Övrigt	9
Totalt	100

Källa: Egna beräkningar.